GRP 2021-2030

Gemeente Raalte

In opdracht van:	**Gemeente Raalte**
Opgesteld door:	**For Elements**
Projectnummer:	**20190016**
Versie:	**GRP**
Datum:	**Juni 2021**

GRP 2021-2030

Voorwoord

Voor u ligt het laatste gemeentelijk rioleringsplan van Raalte. Het geeft invulling aan onze omgevingsvisie Horizon Gemeente Raalte 2040 voor de aspecten afvalwater, grondwater en hemelwater. De inhoud zal de komende jaren worden opgenomen in het Omgevingsplan en in Omgevingsprogramma's.

De afgelopen jaren hebben we onze riolering op orde gebracht. Vanuit deze basis richten we ons op de toekomst. We gaan locaties die kwetsbaar zijn voor wateroverlast aanpakken in integrale projecten. Bijvoorbeeld in centrum Heino, Langkamp en bedrijventerrein De Zegge. Uiteraard benutten we die projecten om hemelwater en afvalwater te ontvlechten. Daardoor gaat het energieverbruik omlaag, belasten we ons milieu minder en verminderen we het droogteprobleem. En door in de uitvoering te kiezen voor bovengrondse, groene oplossingen wordt onze leefomgeving niet alleen mooier, maar ook leefbaarder. We doen dit samen met onze inwoners, bedrijven en andere partners. Om deze ontwikkelingen extra te stimuleren stellen we een afkoppelsubsidie in.

Zo zetten we met ons laatste gemeentelijk rioleringsplan een grote stap naar een toekomstbestendig Raalte. Een stap om trots op te zijn.

Jacques van Loevezijn,

Wethouder gemeente Raalte

April 2021

Samenvatting

De kernopgaven waar we in onze gemeente samen met onze gemeenschap aan werken zijn:

- Vormgeven en invulling geven aan de ontwikkelingen in het buitengebied, zodat het een prettige plek blijft om te wonen, werken, ondernemen en recreëren.
- Werken aan en behouden van leefbare, aantrekkelijke wijken en dorpen.
- Randvoorwaarden creëren voor wonen, werken, ondernemen en recreëren in Raalte.

Dit GRP is een wettelijk verplicht document dat inzicht geeft in de toekomstige trends en antwoorden aandraagt op de fysieke uitdagingen. Vooruitkijken naar uitdagingen is essentieel in waterbeheer en rioleringszorg. Er is namelijk sprake van extreme neerslag door klimaatverandering, we zien langere perioden van droogte en we ondervinden steeds meer last van hitte. Verder zorgt de komst van de Omgevingswet ervoor dat de verhouding tussen de overheid en inwoners verandert. Dit GRP laat zien hoe we als gemeente invulling geven aan onze zorgplichten en tegelijkertijd de leefbaarheid van onze mooie groene gemeente versterken.

Voorop staat de zorg voor een gezonde leefomgeving. In onze gemeente is vrijwel iedereen aangesloten op de riolering of een IBA. Het rioleringssysteem zamelt ons afvalwater in en transporteert dit naar de rioolwaterzuivering, waar het wordt behandeld en geloosd. Het systeem is in goede staat en functioneert goed. We krijgen weinig klachten en bij klachten kunnen we storingen snel verhelpen. Bij hevige neerslag zorgen de riooloverstorten ervoor dat afvalwater dat is verdund door hemelwater niet via de straatkolken op straat komt te staan. Straten blijven hierdoor over het algemeen droog, veilig en beschikbaar voor doorgaand verkeer. Belangrijker nog is dat inwoners en werkenden in onze gemeente niet snel in aanraking komen met ziekteverwekkers die in het rioolwater zitten. Zo doen we vanuit de rioleringszorg dagelijks ons best voor een goed bereikbare en leefbare gemeente, met zo min mogelijk overlast.

In dit GRP handhaven we onze dagelijkse inspanning voor een goed functionerend rioolsysteem. Aanvullend moeten we in 30 jaar klimaatbestendig en waterrobuust zijn, waarbij we thema's als droogte, hittestress, duurzaamheid als goede meekoppelkansen zien. Dit kunnen we niet alleen. Burgers, bedrijven en instellingen zijn belangrijk en dragen vanuit een eigen verantwoordelijkheid bij aan de gezamenlijke opgave. De aanpak is gericht op samenwerken. We willen toegankelijker zijn, meer datagedreven werken en bovenal niet te duur worden. Om invulling te geven aan deze wensen en aan te haken bij de Omgevingsvisie van de gemeente werken we de komende 10 jaar aan vijf thema's:

1. **Waterrobuust**
2. **Omgevingsbewust**
3. **Participatief**
4. **Datagedreven**
5. **Doelmatig**

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van klimaatverandering op onze gemeente hebben we stresstesten uitgevoerd. Uit deze testen blijkt dat we te maken krijgen met wateroverlast door hevigere buien, verlaagde grondwaterstanden door perioden van droogte en minder productiviteit door hittestress. Deze vooruitzichten

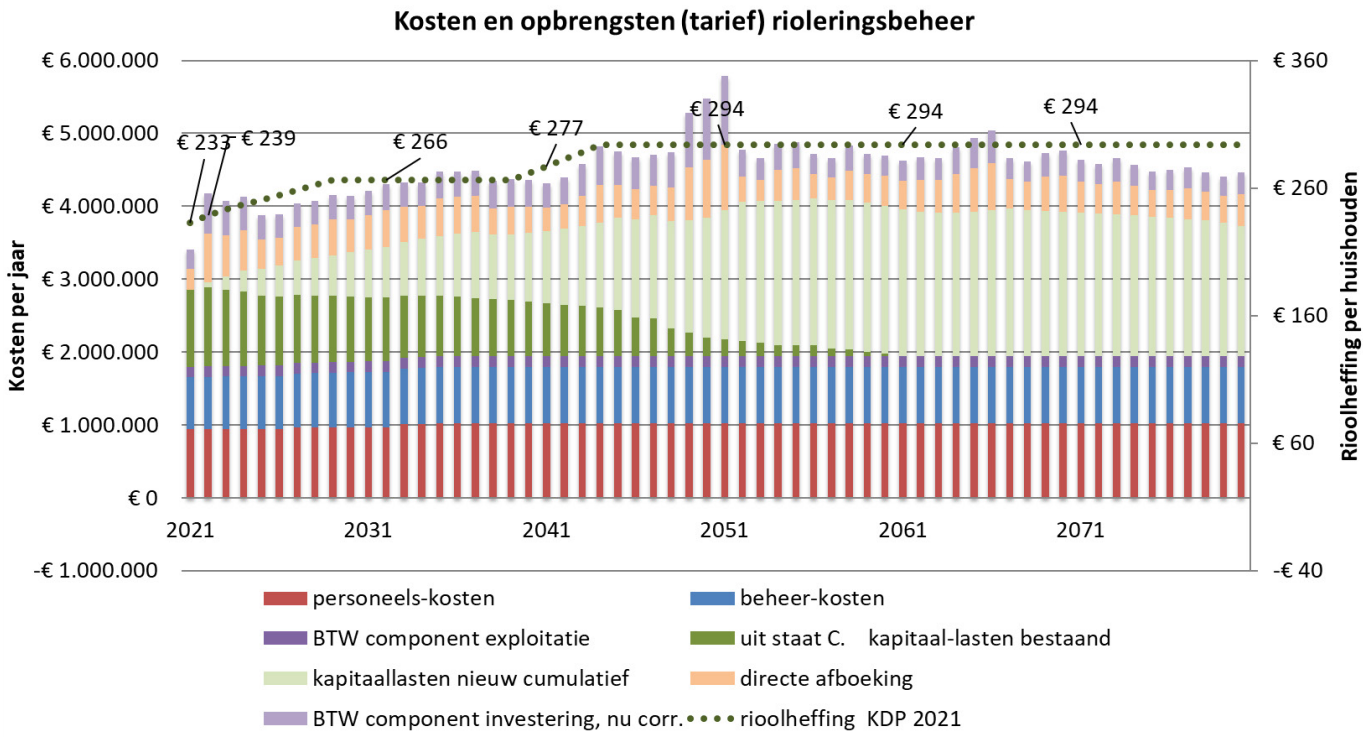
vragen om een nieuwe koers. In het vorige GRP zijn we al gestart met het ontvlechten van hemel en afvalwater. In dit GRP doen we er een schepje bovenop. Nieuwbouwwijken leggen we waterrobuust aan, zodat ze bestand zijn tegen een bui van 90 mm in 1 uur. In bestaande wijken gaan we hier ook mee aan de slag en zetten we zoveel mogelijk in op het ontharden en afkoppelen van verhard oppervlak, maar ook op bovengrondse afvoer en verwerking van hemelwater in bijvoorbeeld wadi's. Samen met o.a. de afdeling groenbeheer, wegen en sociaal hebben we een buurtanalyse opgesteld en 120 integrale projecten geformuleerd om de wateroverlastlocaties aan te pakken. Aanvullend willen we met een stimuleringsregeling initiatieven van derden waar veel voordeel te halen is niet onbenut laten. Ook stimuleren we onze burgers en bedrijven hiermee actief het eigen verhard oppervlak te gaan ontharden en afkoppelen. Waar we ook te werk gaan, we doen dit in samenspraak met de betrokkenen en belanghebbenden.

Onze maatregelen zijn duurzaam. Voor de afvoer van water maken we zo veel als mogelijk gebruik van de zwaartekracht. Mochten pompen nodig zijn dan zijn deze energiezuinig en ook bij het kiezen van andere materialen letten we op mogelijkheden voor hergebruik. Bij het ontwerp houden we rekening met verontreinigingsrisico's voor grondwater en oppervlaktewater. In samenwerking met onze partners binnen RIVUS blijven we zoeken naar nieuwe innovatieve maatregelen die bijdragen aan onze klimaat- en duurzaamheidsambitie. Kortom, we werken met onze ogen gericht op de omgeving.

Onze omgeving vraagt ook om steeds meer data. We willen de voortgang bewaken, weten op welke basis beslissingen worden genomen, storingsmeldingen analyseren en daar het beheer op aanpassen, weten hoeveel vierkante meter verhard oppervlak is afgekoppeld en ga zo maar door. We ontwikkelen een dashboard en een digitaal waterloket waar straks veel informatie en data over onze gemeente is terug te vinden en te gebruiken. Gebruik voor bijvoorbeeld het ontwikkelen van nieuwe innovaties, onderzoek of een start van een burgerinitiatief.

Door samen te werken in de waterketen kunnen we kosten besparen, de kwaliteit verbeteren en de kwetsbaarheid verminderen. De samenwerking met RIVUS heeft daar de afgelopen jaren sterk aan bijgedragen. Risicogestuurd beheer en onderhoud is met RIVUS ontwikkeld en in Raalte toegepast. De komende planperiode gaan we door met het ontwikkelen en het toepassen van deze strategie voor beheer en onderhoud. Zo kunnen we vervangingsinvesteringen mogelijk uitstellen of slimmer oppakken. We gaan in het buitengebied het drukrioleringssysteem robuuster maken. Een goede afweging tussen prestaties, risico's en kosten vergroot de doelmatigheid van ons werk en zorgt ervoor dat we in de basis minder kosten maken.

De extra uitdagingen waar we voor staan vragen om extra investeringen. Door doelmatig te werken en projecten zoveel mogelijk integraal en toekomstgericht uit te voeren weten we de meerkosten in te perken. Toch ontkomen we niet aan een stijging van de rioollasten. Door bevriezing van de rioolheffing in de laatste jaren is de voorziening vrijwel geheel uitgenut. Uit dit GRP blijkt dat de rioolheffing de komende 10 jaar met ongeveer € 33 (exclusief inflatiecorrectie) zal moeten stijgen om kostendekkend te zijn. Dit past binnen de Nota kaderstelling GRP 2021-2030 vastgesteld door de gemeenteraad op 28 mei 2020. Vanaf 2040 zal de rioolheffing nog iets verder moeten stijgen om ook op de lange termijn kostendekkend te kunnen zijn. Definitieve besluitvoering hierover zal in de volgende planperiode plaatsvinden.

Figuur 1: Overzicht ontwikkeling kosten en baten per jaar

Inhoudsopgave

Inleiding 11

Aanleiding 11

Kaderstelling 12

Omgevingsvisie 12

Omgevingswet en GRP 12

Horizon 2040 - omgevingsvise Raalte 13

Relatie omgevingsprogramma/plan met GRP 14

Faciliterende kaders 14

Procesverloop 15

Startpunt nieuw GRP 17

GRP 2014 – 2020 17

Serviceniveau 17

Areaal 19

Assetmanagement 20

Klimaatopgaven gemeente Raalte 20

Wateroverlast 20

Hittestress 21

Droogte 21

Visie 2050 22

De opgave 25

Thematische doelen 26

Waterrobuust 26

Omgevingsbewust 29

Participatief 30

Datagedreven 34

Doelmatige inzameling en transport 35

Programmering 38

De basisopgave 38

Vervangingsinvestering 39

Integrale projecten en stimuleringsregeling 40

Financieel dekkingsplan en personeel 43
Uitgangspunten 43
Kostendekking 43
Investering 43
Exploitatie 45
Personeel 45
Inkomsten 46
Voorziening 46
Rioolheffing 46
Boekwaarde 47

Monitoren en evalueren 49
Doel monitoren 49
Monitoringsopzet 49
Rapportage 49

Bijlagen 51

Inleiding

Onze riolering is essentieel voor de leefbaarheid van onze gemeente. Dag en nacht voert het systeem honderdduizenden liters huishoudelijk afvalwater af die wij met zijn allen produceren. Dit lijkt vaak een vanzelfsprekendheid, maar er is heel wat voor nodig is om de riolering in bedrijf te houden en daarmee de volksgezondheid te waarborgen. Het riool is zo ontworpen dat we niet in contact kunnen komen met het afvalwater. Zo voorkomen we dat we ziek worden. Gelukkig zijn ziekten als Cholera en Tyfus in onze samenleving niet meer voor te stellen, maar we staan wel voor nieuwe uitdagingen die ook verband houden met het riool. Om onze omgeving toekomstbestendig in te richten, moeten we ons aanpassen aan het veranderende klimaat.

Aanleiding

In Raalte borgen we onze goed functionerende riolering door de vaststelling van het gemeentelijk rioleringsplan (GRP). We zijn wettelijk verplicht (Wet milieubeheer, artikel 4.22) om periodiek een nieuw GRP op te stellen. Omdat de planperiode van GRP 2014 – 2020 verlopen is, hebben we een nieuw GRP opgesteld. Dit nieuwe GRP dat nu voor u ligt loopt van 2021 t/m 2030.

Allereerst: wat is het gemeentelijk rioleringsplan? Kortgezegd staat in het GRP hoe we als gemeente onze zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater invullen. Met de huidige klimaatontwikkelingen is het belangrijker dan ooit om goede integrale beleidsafwegingen te maken op de terreinen van beheer van de openbare ruimte, bescherming van bodem- en waterkwaliteit en de zorg voor het totale watersysteem. Vanuit die noodzaak laat dit plan zien hoe wij onze bijdrage kunnen leveren aan de leefbaarheid, klimaatbestendigheid en kwaliteit van de gemeente Raalte.

Het GRP verbindt. Het beschrijft de uitdagingen waar we voor staan, maar ook met welke voorzieningen, vorm van beheer, bemensing en financieringswijzen we deze uitdagingen aanpakken. Daarbij gaan we integraal te werk. We werken dus in nauwe samenhang met andere beleidsvelden, partners uit de regio en bovenal met onze inwoners en bedrijven. Deze aanpak past bij het DNA van Raalte. We zijn een gemeente waarin we samen dingen oppakken, innovatief ondernemen, benodigde voorzieningen goed afstemmen en hard werken om onze doelen te bereiken. Om die reden kijkt dit GRP ook verder dan de gebruikelijke vijf jaar. Dit plan is van kracht tot en met 2030 en kijkt door naar 2050. Het is een opstap naar een omgevingsprogramma onder de Omgevingsvisie van de gemeente Raalte.

Doel en geldigheidsduur nieuw GRP:

- Kader gemeentelijke zorgplichten met een overzicht van beleidskeuzes en ambities voor het stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater en een handreiking naar het verbeteren van de lokale waterkwaliteit.
- Interne afstemming met andere vakdisciplines binnen de eigen organisatie
- Externe afstemming met samenwerkingspartners binnen RIVUS, bewoners, ondernemers en woningbouwverenigingen.
- Continuïteit en voortgangsbewaking om de voortgang van het GRP te toetsen, zeker nu het GRP een looptijd heeft tot en met 2030.

Kaderstelling

De nota Kaderstelling GRP 2021 – 2030 geeft de kaders voor dit nieuwe GRP. De nota richt zich vooral op de ontvlechting van hemelwater en afvalwater, de vervangingsopgave met de bijhorende strategie en het voldoen aan het Deltaplan Ruimtelijke adaptatie in 2050.

Als gemeente staan we voor een flinke uitdaging. De totale riolering- en wateropgave is groot, kostbaar en kan niet binnen één planperiode worden uitgevoerd. Ook kunnen we deze opgave niet alleen aan. Om onze doelen toch te halen gaan we pragmatische, kosteneffectief en doelmatig te werk. Daarbij werken we samen met interne en externe partijen op een manier die voor ons behapbaar is. We verwachten ook van onze burgers en bedrijven dat zij een bijdrage leveren.

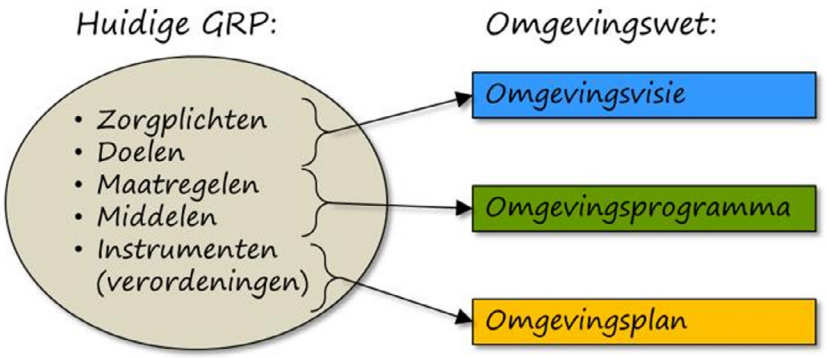
De focus ligt vooral bij de locaties waar het risico op wateroverlast met schade het grootst is. Hier geldt dat alleen het ontvlechten van het hemelwater en afvalwatersysteem leidt tot een structurele oplossing. In 2050 zijn de locaties met wateroverlast aangepakt, maar de volledige ontvlechting duurt 90 jaar. Het uitsmeren van de ontvlechtingsopgave over een periode van 90 jaar met daarnaast een risicogestuurde vervangingsstrategie zorgt ervoor dat de financiële lasten minder stijgen dan eerder voorzien.

Omgevingsvisie

Omgevingswet en GRP

In onze leefomgeving komen veel functies en belangen bij elkaar. Dit vraagt om eenduidige regelgeving die met de komst van de nieuwe Omgevingswet (medio 2022) wordt aangereikt. Doel van de Omgevingswet is om meer ruimte te geven aan ideeën van initiatiefnemers, te bouwen op vertrouwen en een andere verdeling van verantwoordelijkheden tussen overheid en samenleving. Participatie speelt hierin een belangrijke rol. Dat is relevant voor het GRP, want ook voor het thema water verandert het samenspel en de verhoudingen met de lokaal betrokkenen. Water is een verbindende factor in de leefomgeving, belangrijk voor de kwaliteit van de leefomgeving en voor klimaatbestendigheid en is daarmee een sturend element in de openbare ruimte. Immers, de Waterwet en de gemeentelijke watertaken met de zorgplichten voor stedelijk afvalwater, afvloeiend hemelwater en overtollig grondwater worden ook ondergebracht in de Omgevingswet.

Bij het van kracht worden van de Omgevingswet is het GRP geen wettelijk verplichte planvorm meer. Onderdelen van het GRP worden daarom op termijn ondergebracht in de omgevingsvisie, het omgevingsprogramma en het omgevingsplan. Figuur 2 geeft dit grafisch weer.

Figuur 2: Relatie GRP met Omgevingswet en de verdeling van de verschillende hoofdstukken.

Horizon 2040 - omgevingsvisie Raalte

Raalte heeft haar visie en ambities samen met de bewoners vastgelegd in de Omgevingsvisie met de titel Horizon 2040. Deze Omgevingsvisie is het wettelijke kader voor de leefomgeving van de gemeente.

Horizon 2040 kent drie belangrijke speerpunten:

1. **Raalte als groen en innovatief productielandschap**
2. **Raalte geeft ruimte aan eigenzinnig samenleven**
3. **Raalte als het levendig hart van Salland**

Raalte richt zich op toekomstbestendige dorpen en wijken: energieneutraal, klimaatadaptief, gezond, veilig en levensloopbestendig. Water en klimaat spelen hierin een belangrijke rol. Horizon 2040 voorziet dit GRP van de volgende belangrijke aanknopingspunten:

1. Wij kiezen voor toekomstbestendige dorpen en wijken: energieneutraal, klimaatadaptief, gezond, veilig en levensloopbestendig. Hierbij zien we voor onszelf een belangrijke regisserende en stimulerende rol. Een rol waarin we de samenwerking zoeken met andere partijen en we aansluiten bij waar de energie in de samenleving zit.
2. Wij kiezen voor nieuwbouw en transformatie binnen bestaand bebouwd gebied, maar woningbouw gaat zo min mogelijk ten koste van waardevol groen, binnen en buiten de kern.
3. Wij kiezen voor een sterke wisselwerking tussen de gemeente Raalte en de omliggende regio, om zo te profiteren van economische kansen in Zwolle, Deventer en Twente. We onderscheiden ons met ons vakmanschap en onze open houding ten aanzien van vernieuwing.
4. We dragen uit dat de gemeente Raalte ruimte geeft aan het slim toepassen van innovatie en technologie.
5. We grijpen de kansen in stedelijk gebied aan om de gemeente klimaatbestendig in te richten.
6. We kiezen voor een strategie die uitgaat van onze initiatiefrijke samenleving en die bouwt op draagvlak, zowel sociaal als financieel, met heldere doelstellingen als kader.
7. We kiezen voor een optimale digitale bereikbaarheid voor onze inwoners en bedrijven.

Figuur 3: Omslag omgevingsvisie Horizon 2040, gemeente Raatle

Relatie omgevingsprogramma en -plan met GRP

Omgevingsprogramma

De Omgevingswet vereist niet alleen een omgevingsvisie, maar ook een omgevingsprogramma en een omgevingsplan. Horizon 2040 is samen met burgers, bedrijven en instellingen tot stand gekomen. Het GRP geeft inhoud aan belangrijke thema's van Horizon 2040 die in samenspraak met de samenleving tot stand zijn gekomen. Met verschillende interne stakeholders is het integrale uitvoeringsprogramma van dit GRP tot stand gekomen. De maatregelen, zoals afkoppelen van verhard oppervlak, vervangen van drukriolering en het monitoren van grondwater in het uitvoeringsprogramma van dit GRP komen straks terug in het omgevingsprogramma.

Omgevingsplan

In het omgevingsplan brengen we straks het bestaande beleid, technische randvoorwaarden voor de uitvoering en andere beleidskaders en regels samen. Ook de regels voor het lozen van afvalwater komen in het omgevingsplan. Omdat deze regels straks alleen nog door decentrale overheden worden gesteld, moeten we samen met het waterschap voldoen aan de eisen van het nieuwe stelsel. Daarvoor hebben we tot 2029 de tijd. In de tussentijd kunnen we terugvallen op de zogeheten 'bruidsschat' waarin de bestaande rijksregels over het lozen van afvalwater o.a. zijn opgenomen. Na de overgangsperiode in 2029 vervalt de bruidsschat.

Faciliterende kaders

Bij de uitvoer van het GRP hebben we te maken met faciliterende wetgeving, bestuursakkoorden, planvormen, samenwerkingsverbanden en financiële kaders. De belangrijkste zijn onderstaand kort opgesomd. Een volledig overzicht is weergegeven in bijlage 2.

Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA)

We kunnen de klimaatverandering niet voorkomen. Dat betekent dat we de gevolgen van de klimaatverandering moeten opvangen. Dit noemen we klimaatadaptatie. We passen ons aan, zodat we bestand zijn tegen de gevolgen van de klimaatverandering. In het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) zijn landelijke doelstellingen geformuleerd voor het klimaatadaptief inrichten van onze omgeving. Deze zijn in figuur 4 weergegeven.

2020	Klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting is uiterlijk 2020 onderdeel van het beleid en handelen van overheden.
2050	Nederland is in 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust ingericht voor wateroverlast, droogte, hitte en overstromingen.

Figuur 4: Overzicht doelstellingen deltaplan ruimtelijke adaptatie.

Het DPRA behandelt vier thema's:

1. **Wateroverlast**
2. **Droogte**
3. **Hitte**
4. **Overstroming**

Bestuursakkoord Water

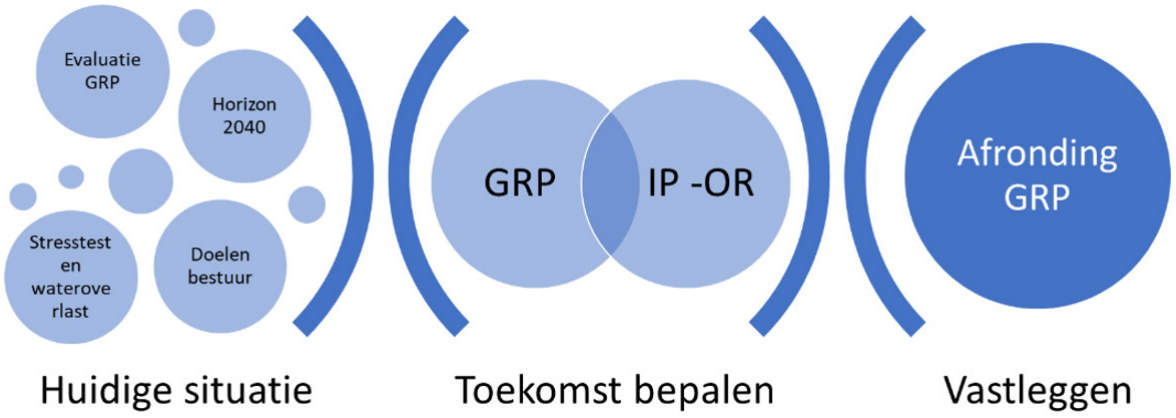
Om de doelmatigheid van het waterbeheer te vergroten is in 2003 het Bestuursakkoord Water vastgesteld en zijn in oktober 2018 aanvullende afspraken gemaakt. De akkoorden zijn ondertekend door de VNG. Een belangrijk doel van een doelmatiger waterbeheer is om kosten te besparen met een solide, simpele en sobere aanpak. Voor rioolbeheer zit een groot deel van de kosten in het vervangen van rioleringen.

Het bestuursakkoord Water heeft in 2010 voor gemeente Raalte geleid tot de oprichting van het samenwerkingsverband RIVUS. Sindsdien zijn de totale kosten per meter systeembuis sterker gedaald dan beoogd (totaal RIVUS-partners 8,2 miljoen euro), terwijl de robuustheid van het systeem in totaliteit is toegenomen en de kwetsbaarheid is verlaagd.

In 2021 is het bestuursakkoord Water afgelopen. In 2021 wordt onderzocht wat de toekomst van RIVUS is en wordt een voorstel aan de stuurgroep voorgelegd met het doel om het samenwerkingsverband voort te zetten. Daarbij blijft RIVUS zich concentreren op de bestaande thema's volksgezondheid, klimaatbestendigheid, milieu-impact, bedrijfszekerheid en energie & grondstoffen. Aandachtspunten zijn de samenwerking op klimaatvraagstukken en de passende organisatievorm voor een duurzame samenwerking. Zo kunnen we ook in de toekomst profiteren van de kennis, kunde en innovatieve onderzoeken binnen dit samenwerkingsverband.

Procesverloop

Dit GRP is opgesteld in een periode waarin veel nieuwe wet- en regelgeving wordt vormgegeven en waarin veel plannen zijn ontwikkeld. Enkele voorbeelden zijn de Omgevingswet met de Omgevingsvisie, het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie, de klimaatdoelstelling van de gemeenten, de energietransitie en de doelstelling van de gemeente om het afvalwater- en hemelwatersysteem volledig te ontvlechten. De vraagstukken zijn complex en vragen om een integrale aanpak. Door zoveel als mogelijk werk met werk te maken ontstaan er win-win situaties. Maar: dit lukt alleen als iedere sector inzicht heeft in de actuele kennis, de verwachte opgaven, kansen en knelpunten. Het vaststellen van de kaderstelling door de gemeenteraad was de start van dit proces. Inzicht in de wateropgaven, kennis over het areaal, de evaluatie van het vorige GRP en de samenwerking met andere interne stakeholders zijn de basis bij het vormgeven van dit GRP.

Figuur 5: Geschetst procesverloop dat bij het tot stand komen van dit GRP is doorlopen. De opgaven zijn integraal afgestemd en worden in het investeringsprogramma openbare ruimte (IP-OR) opgenomen.

De blik naar buiten: op zoek naar win-win situaties

De wateroverlastopgave in Raalte is groot, dat laat de stresstest wateroverlast goed zien. Na het in kaart brengen van de wateropgave hebben we met de afdelingen in het Ruimtelijke domein een wijkanalyse opgezet (zie bijlage 4). De analyse geeft een overzicht van de buurten waar aan de ene kant de wateropgaven groot zijn en aan de andere kant verschillende meekoppelkansen liggen. Denk bijvoorbeeld aan de renovatie van een weg waar een verouderd riool onder ligt. Op zulke locaties kun je slim werk met werk combineren. De wijkanalyse laat ook zien waar zich wateroverlastlocaties bevinden die op de korte of middellange termijn (10-20 jaar) niet binnen een integraal project worden opgepakt, simpelweg omdat daar geen meekoppelkansen zijn. Al met al zijn dit inzichten die ons helpen om oplossingsstrategieën te bepalen, activiteiten vorm te geven en uiteindelijk te programmeren. Figuur 6 geeft grafisch een uitkomst van een buurtanalyse weer.

Figuur 6: Infographic met de schade, uitdagingen en meekoppelkansen per wijk.

Programmeren

Om de wateroverlastopgave te volbrengen, gaan we allerlei activiteiten uitvoeren. Deze activiteiten staan in dit GRP en komen straks, wanneer de Omgevingswet van kracht wordt, in het omgevingsprogramma. Bij dit activiteitenprogramma hoort ook een kostendekkingsplan. Dit plan is de basis voor de rioolheffing van de komende jaren. Deze opgaven en programma's worden verbonden en afgestemd met andere opgaven in de leefomgeving en opgenomen in het meerjareninvesteringsprogramma (MJIP).

Besluitvorming

Het GRP is een plan dat door de gemeenteraad is vastgesteld. De gemeenteraad heeft de kaders voor het GRP bepaald. De invulling van het GRP is afgestemd op de omgevingsvisie (Horizon 2040) en past binnen de vastgestelde kaders. Het ontwerp GRP is na vaststelling door het college van Burgemeester en Wethouders gedeeld met de Provincie Overijssel en waterschap Drents Overijsselse Delta. Daarna is het voor de definitieve besluitvorming voorgelegd aan de gemeenteraad waar het ontwerp-GRP definitief is vastgesteld.

Startpunt nieuw GRP

GRP 2014 – 2020

In de vorige planperiode zijn belangrijke stappen gezet. Voor iedere kern is een actueel basisrioleringsplan opgesteld en de stresstest voor wateroverlast is uitgevoerd. Verder zijn in het programma van eisen voor de openbare ruimte belangrijke uitgangspunten voor de aanleg, beheer en het onderhoud van infiltratievoorzieningen vastgelegd. Er is een verordening hemelwater en dankzij de inspecties weten we dat de onderhoudsstatus van ons riool goed is. Toch zijn er nog uitdagingen genoeg.

Om te beginnen zijn niet alle geplande activiteiten uitgevoerd. Door beperkte personele capaciteit is er bijvoorbeeld geen nieuw hemelwaterbeleid opgesteld. Ook in het buitengebied zijn diverse uitdagingen blijven liggen, zoals het formuleren van strategie en beleid voor de aanpak van hemelwater en de doorontwikkeling van risicogestuurd beheer en onderhoud. Het hemelwaterbeleid is noodzakelijk voor de doelmatige aanpak van wateroverlastlocaties. Daarnaast moet de bereidheid om eigen terreinen af te koppelen omhoog en we moeten de samenwerking met het waterschap opzoeken om de interactie tussen de waterketen en het watersysteem te verbeteren. Bijvoorbeeld bij bedrijventerrein De Zegge waar de beperkte afvoercapaciteit van het watersysteem leidt tot te hoge risico's op wateroverlast. Deze onderdelen worden als opgave in het nieuwe GRP meegenomen. Een volledige evaluatie van het GRP is te vinden in bijlage 3.

Figuur 7: Omslag GRP 2014-2020

Serviceniveau

De belangrijkste beleidsprincipes voor het dagelijks rioolbeheer op hoofdlijnen blijven:

- Het rioolsysteem kan probleemloos een bui 8 verwerken, water op straat mag bij deze bui niet voorkomen;
- Mens en dier mogen niet in contact komen met stedelijk afvalwater, zodat de volksgezondheid zo veel als mogelijk wordt gewaarborgd;
- De riooloverstorten en hemelwateruitlaten mogen geen nadelige gevolgen hebben voor de functies van het omliggende watersysteem.

De rioolheffing is in de afgelopen planperiode minder verhoogd dan gepland. Dankzij de voorziening zijn we in staat geweest om meer investeringen uit te voeren dan gepland. Daarmee zijn we in staat gebleken om de conditie van het rioolstelsel op niveau te houden, zien we geen toename van klachten en lijken ook het aantal

storingen in het systeem niet te zijn gestegen. Dit noemen we het serviceniveau. Het bestaande serviceniveau in de openbare ruimte dat voor de bezuinigingsopgave werd gehanteerd, is dankzij de financiële voorziening vrijwel in zijn geheel gehandhaafd.

Bestaand uitgangspunt blijft. De gemeente Raalte spreekt van regenwateroverlast indien:

- Hemelwater uit een gemengd rioolstelsel langer dan 4 uur op straat staat of stinkt en/of er toiletpapier en andere zichtbare verontreinigingen aanwezig zijn (volksgezondheidsrisico).
- Water via de straat huizen of gebouwen instroomt.
- Water verkeersaders en doorgaande (ontsluitings-) wegen en (fiets) tunnels langer dan 2 uur blokkeert.
- Water langer dan 4 uur hinder oplevert voor het verkeer (gemotoriseerd, fietsers en voetgangers.
- Water langer dan 4 uur in een tuin staat en dit afkomstig is uit het rioleringssysteem.

Naast overlast kan er sprake zijn van waterhinder. Voorbeelden van hinder zijn water tussen de trottoirbanden (wat geen verontreinigingen achterlaat), ondergelopen plantsoenen, achterpaden of tuinen. Waterhinder en overlast worden bij mogelijk gevaar aangepakt.

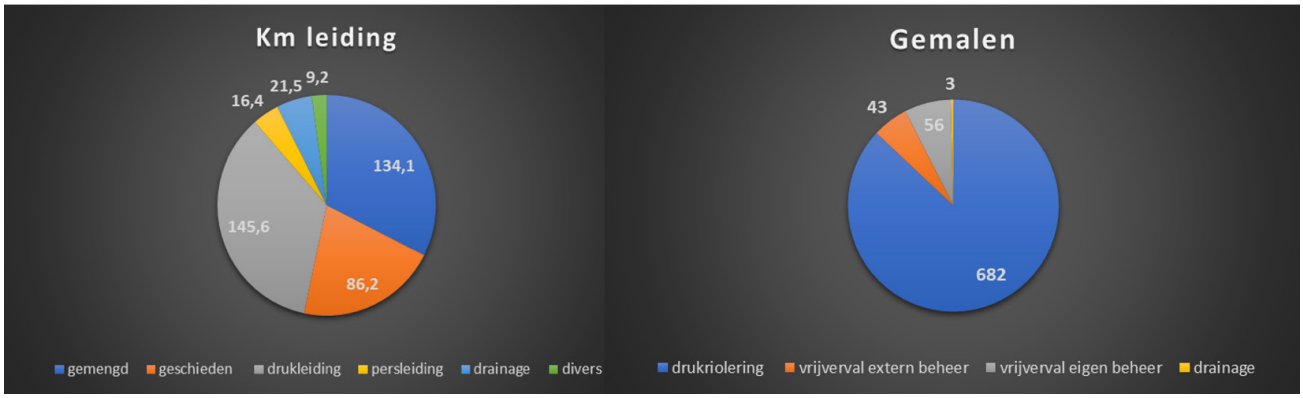
Ons prettig voelen in onze leefomgeving is belangrijk. De beschikbare voorziening is sterk gereduceerd, maar de opgaven en bijhorende investeringsbehoefte in de openbare ruimte door klimaatverandering worden groter. De druk op de uitvoeringsmaatregelen neemt daardoor toe. Daar komt bij dat steeds meer voorzieningen die vanuit het GRP worden gerealiseerd op het maaiveld liggen. Deze zijn zichtbaar in de openbare ruimte. Het eventueel versoberen van het rioolbeheer wordt daarmee zichtbaarder dan ooit. De samenleving is een belangrijke factor bij het bepalen van het serviceniveau dat uiteindelijk wordt vastgesteld. Het primaire uitgangspunt dat we het huidige serviceniveau handhaven.

Concreet blijven we de basisactiviteiten uitvoeren. Denk hierbij aan het renoveren van gemalen, repareren van riolen, verhelpen van storingen, kolken reinigen, meten en monitoren van riooloverstorten en grondwaterstanden en het bijhouden van alle rioolgerelateerde gegevens. We stemmen beheermaatregelen met belanghebbenden af, passen bestaand beleid aan of maken nieuw beleid als de (klimaat) ontwikkelingen of wetswijzigingen zoals de Omgevingswet daar om vragen. Aanvullend zorgen we ervoor dat dit beleid goed wordt verwerkt in het programma van eisen voor de openbare ruimte zodat de uitvoering van fysieke (afkoppel)maatregelen zijn afgestemd op de beleidsdoelen. Ten derde richten we ons op het verbeteren van het meet- en monitoringsysteem om datagedreven te werken. Daarmee kunnen we op een verantwoorde manier risicogestuurd beheer en onderhoud toepassen. Deze activiteiten zien we als de basisopgave, in feite de essentie van het gehele rioolbeheer.

Dit GRP richt zich vooral op hemelwater in relatie tot wateroverlastlocaties. De extra investeringen (bovenop de basisopgave) die nodig zijn voor nieuwe (hemelwater)voorzieningen. De komende planperiode moet de gemeente keuzes maken. Keuzes die niet alleen over geld en middelen gaan maar ook over geaccepteerde normen, risico's en de (verplichte) samenwerking met burgers, bedrijven en publieke instanties. Met de komst van de Omgevingswet zal de gemeente de dialoog met de inwoners nog meer aan moeten gaan over de te bereiken doelstellingen en taakverantwoordelijkheden.

Samen op weg naar een toekomstbestendige openbare ruimte.

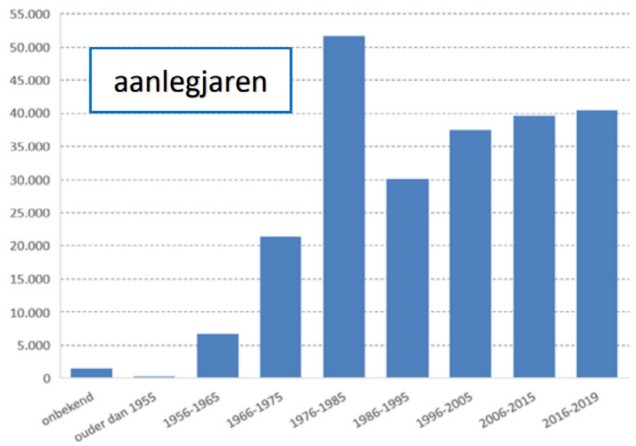
Areaal

Figuur 8: Overzicht verdeling onderdelen gemalen en km leidingen per type riolering.

Het riool verzamelt en transporteert dagelijks vele liters afvalwater richting de rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) van het waterschap. De gemeente beheert veel voorzieningen zoals de kolken, (druk)riolering en gemalen binnen de bebouwde kom en in het buitengebied om haar taak voor de verwerking van stedelijk afvalwater, afvloeiend hemelwater en overtollig grondwater zo efficiënt mogelijk uit te voeren. De gemeente Raalte voert het afvalwater af naar de rwzi van Raalte en van Heino. De rwzi's zijn in beheer van het waterschap. Steeds meer hemelwater wordt met bovengrondse (wadi's) of ondergrondse (infiltratieriolen) infiltratievoorzieningen verwerkt, een groot deel gaat nog steeds naar de rwzi's. Onze drainage zorgt voor de afvoer van overtollig grondwater naar het lokale watersysteem.

De gemeente kent vier verschillende rioolsystemen. Verbeterd gemengd, gescheiden, verbeterd gescheiden en drukriolering. Het meeste afvoerend verhard oppervlak (circa 60%) voert af via de gemengde riolering. Door het afkoppelen van verhard oppervlak is dit areaal afgenomen en neemt het areaal van het (verbeterd) gescheiden type toe. Hierdoor infiltreert meer hemelwater in de bodem, wat goed is om de gevolgen van droogte te beperken, verwachten we minder schoon hemelwater af te voeren naar de rwzi, waardoor deze beter kan functioneren, wordt minder rioolwater over gestort op het oppervlaktewater, wat goed is voor de natuur en hebben we minder vaak situaties waarbij rioolwater op straat komt te staan na een hevige regenbui. De verwachte effecten worden gemonitord met bijvoorbeeld overstortmeters, draaiuren van de rioolgemalen en het grondwatermeetnet.

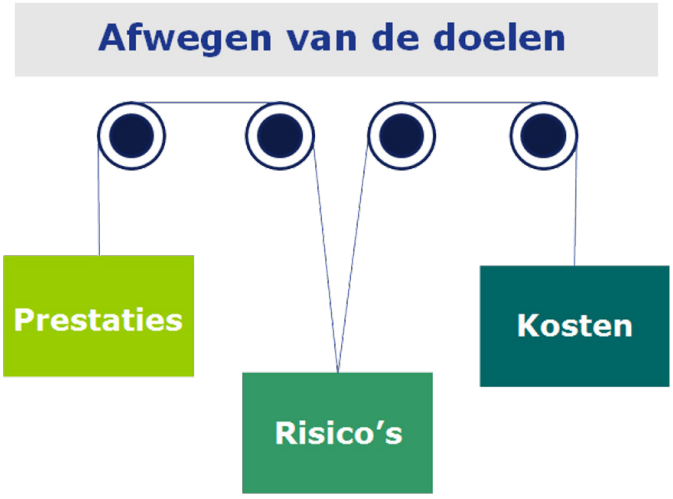
Het rioolsysteem van de gemeente Raalte is relatief nieuw en ligt er goed bij. Uit inventarisaties blijkt dat op de korte termijn weinig hoeft te worden geïnvesteerd in rioolvervanging vrijvervalstelsel. Uit de basisrioleringsplannen (brp's) blijk dat de riolering ook hydraulisch goed functioneert.

Een volledig overzicht van de areaalgegevens is te vinden in het rioolbeheerplan gemeente Raalte.

Figuur 9: Leeftijdsopbouw van het rioolsysteem in de gemeente Raalte.
(bron: Rioolbeheerplan gemeente Raalte 2020)

Assetmanagement

De gemeente heeft een rioolbeheerplan voor alle rioleringsvoorzieningen in de gemeente opgesteld. Op basis hiervan vindt het beheer en onderhoud veelal cyclisch plaats. Dat wil zeggen dat we volgens een vaste frequentie de riolen reinigen, inspecteren en waar nodig onderdelen vervangen. Samen met RIVUS heeft de gemeente ook een alternatieve beheer en onderhoudsstrategie ontwikkelt, namelijk risicogestuurd beheer en onderhoud. Deze strategie maakt geen gebruik van vaste frequenties, maar het risico, de kosten en de omgevingsfactoren bepalen de afweging of een object moet worden vervangen of gerepareerd. Deze nieuwe onderhoudsstrategie is uitgeprobeerd voor de vervangingsopgave van het vrijvervalstelsel in de gemeente. We zoeken naar precies het juiste moment om de riolering(onderdelen) te vervangen: niet te vroeg (hogere kosten dan nodig, meer overlast), maar ook niet te laat (instorten van buizen of niet meer functioneren van gemalen). Om het juiste moment te kiezen, kijken we onder andere naar onderhoudskosten, ouderdom, meldingen en inspectiegegevens, omgevingsfactoren zoals belang van het riool, de bovenliggende weg, knelpunten van wateroverlast en bereikbaarheid. Een goede en transparante vastlegging van de integrale afweging is een onderdeel van Assetmanagement.

Figuur 10: Principe van risicogestuurd beheer en onderhoud - integrale afweging tussen prestaties, kosten en risico's

Klimaatopgaven gemeente Raalte

Klimaatbestendig en waterrobuust in 2050. Het rapport "verkenning klimaatopgaven gemeente Raalte" geeft een goed beeld van de potentiële schade die de gemeente door klimaatverandering loopt. Het rapport geeft een overzicht van de schade die optreedt bij drie factoren: wateroverlast, hittestress en droogte. Ook kan schade ontstaan door overstroming van de IJssel, deze kans van optreden is echter zo klein dat overstroming verder buiten beschouwing is gelaten.

Wateroverlast

Het rioolstelsel van Raalte functioneert goed en voldoet aan de gestelde normen. Het rioolsysteem kan daarmee een bui tot maximaal 20 mm in 1 uur goed verwerken. Hevige neerslag komt steeds vaker voor. Met een stresstest wateroverlast is de kwetsbaarheid van de gemeente voor wateroverlast in kaart gebracht. Hierbij is gerekend met de klimaatbui van 90 mm in 1 uur, wat de middenvariant is van de verschillende klimaatbuien die zijn aangereikt door het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie en deze bui is eerder in de gemeente Raalte toegepast. De uitgevoerde stresstest laat bij extreme neerslag op veel plaatsen in de gemeente wateroverlast zien: water in woningen en bedrijven, slecht toegankelijke ontsluitingswegen, of verslechterde bereikbaarheid en uitval van vitale infrastructuur zoals elektriciteitsvoorzieningen. De directe en indirecte schade die hierdoor kan ontstaan is groot. In figuur 11 is de wateroverlast voor de wijk Langkamp weergegeven.

Figuur 11: Weergave van wateroverlast in de wijk Langkamp.

Figuur 12: Indicatie hittestress in Heeten.

Hittestress

De stresstesten voor hitte laten zien dat de we de invloed van hitte gaan merken. Figuur 12 schetst het beeld van hittestress in Heeten. Hitte heeft een negatief effect op de leefbaarheid van onze gemeente en de gezondheid van onze inwoners. Denk hierbij aan de verminderde arbeidsproductiviteit van onze inwoners, we komen lastiger in slaap tijdens hete dagen en hebben we overdag minder energie, ons groen verdort en de kwaliteit van het oppervlaktewater waarin we graag zwemmen en recreëren wordt slechter, bijvoorbeeld door de vorming van blauwalg. Hittestress en droogte zullen het meest voorkomen in gebieden met relatief veel verharding en weinig groen. De aanpak van hittestress valt buiten de scope van dit GRP. Vanuit het GRP kan in samenhang met de herinrichting van de openbare ruimte een bijdrage worden geleverd.

Droogte

Voor droogte is op lokaal niveau geen stresstest uitgevoerd. Regionaal zien we de invloed van lange droge periode in de grondwaterstanden. De gemiddeld laagste grondwaterstand (een soort gemiddelde in droge periodes) daalt in grote delen van de gemeente. De gemiddeld hoogste grondwaterstand (een soort gemiddelde in natte periodes) daalt in twee gebieden aan de oostkant van de gemeente. Dit zijn hogere zandgronden richting de Sallandse Heuvelrug.

Lokaal (vijvers, fonteinen) en regionaal (zwemwaterlocaties, regionale watergangen) is er een hogere blootstelling aan wateroverdraagbare infectieziekten. Het gehalte fijnstof neemt toe.
De landbouw ondervindt oogstschade en lagere gewasopbrengsten. Bovendien geldt vaker een beregeningsverbod. Omdat de hydrologische omstandigheden veranderen, verandert de natuur. Habitats en soorten gaan verloren. De kosten voor waterbeheer ter voorkoming van droogte nemen toe.

Visie 2050

In 2050 heeft Raalte toekomstbestendige dorpen en wijken en een groen en innovatief productielandschap dat in samenspel met haar leefgemeenschap is ontwikkeld. Daarbij geven we een doelmatige invulling aan onze drie wettelijke zorgplichten voor de inzameling en het transport van afval-, hemel- en grondwater. In 2050 is Raalte waterrobuust, omgevingsbewust, is participatie de norm en zijn we datagedreven.

In 2050 hebben we de wateroverlastlocaties opgelost of geaccepteerd. Voor hemelwater hanteren we de voorkeursvolgorde eerst vasthouden, dan bergen en als laatste afvoeren. De perceeleigenaar verwerkt (gebruikt) hemelwater zo veel als mogelijk op eigen perceel. Hevige regenbuien bergen en infiltreren we zoveel mogelijk in boven- en ondergrondse voorzieningen in de buurt. Extreme regenbuien voeren we via het oppervlak af naar plaatsen waar het water zo min mogelijk schade veroorzaakt. Waar het water ook valt, of naar toe wordt getransporteerd; we houden het schoon en het blijft gescheiden van huishoudelijk afvalwater waardoor zo min mogelijk hemelwater naar de rwzi wordt getransporteerd.

In onze toekomstbestendige omgeving zijn groen en water zichtbaar verweven in de openbare ruimte, zonder een belemmering te vormen voor andere functies. Schoolpleinen, parken en plantsoenen zijn plekken waar mensen samenkomen. Op hete dagen fungeren ze als koelteplekken. Daarnaast worden deze plekken ingezet voor tijdelijke waterberging bij hevige neerslag.

Nieuwbouw en transformaties in het stedelijke gebied hebben geen negatieve invloed op de groenvoorziening, maar versterken de groenblauwe structuur in onze openbare ruimte zodat we verder kunnen toewerken naar de volledige ontvlechting van afvalwater en hemelwater. Vanuit het buitengebied wordt geen hemelwater meer via de drukriolering afgevoerd en in de dorpskernen wordt hemelwater zo lang mogelijk op eigen perceel vastgehouden. Met de gezamenlijke activiteiten reduceren we de impact van verdroging en voorkomen we wateroverlastlocaties. Bewoners en bedrijven zijn een stakeholder in GRP-projecten. Bij bewonersinitiatieven rond klimaatadaptatie zijn wij stakeholder. We trekken gezamenlijk op om te komen tot een klimaatadaptieve inrichting van publiek en privaat terrein. Bewoners, bedrijven en partijen binnen de samenwerkingsverbanden zien ons als een betrouwbare samenwerkingspartner.

Scholen, kerken en andere openbare gebouwen zijn fysieke locaties voor informatie, inspiratie en het vergroten van de ondernemersenergie binnen onze gemeenschap. We gebruiken deze locaties voor het vergroten van de bewustwording over het scheiden van de waterstromen, zodat minder vaak (riool)water op straat staat en de volksgezondheid profiteert. Ook de waterkwaliteit van de stadsvijvers en kopsloten in Raalte is verbeterd door de reductie van het aantal riooloverstorten. Doordat de afvoer van hemelwater naar de rioolwaterzuiveringsinstallaties sterk is gereduceerd functioneren de rwzi's beter en kunnen ze beter grondstoffen uit het afvalwater terugwinnen. We verpompen veel minder afvalwater waardoor we energie besparen. Waar mogelijk passen we slimme innovaties toe die het groene productielandschap, de toekomstbestendige wijken of de economische kracht van de regio versterken.

Visie gemeente Raalte:

Gemeente Raalte wil de natuurlijke kringloop en het natuurlijk evenwicht in het watersysteem respecteren en herstellen. Daarom streven we op lange termijn naar de totale ontvlechting van schoon- en vuilwater in de afvalwaterketen. Met deze aanpassing anticiperen we op de klimaatverandering en de daarbij behorende intensere neerslag.

Figuur13: Educatie van basisschoolscholieren tijdens rioleringswerkzaamheden

Door de invoering van integraal beleid en beheer leidt het multifunctionele karakter van de te beheren voorzieningen niet tot problemen. Data is sturend in ons beheer. Op basis van kennis over welke voorzieningen we hebben, wat de kwaliteit ervan is en hoe die zich ontwikkelt in de tijd bepalen we welke ingrepen wanneer nodig zijn. We hebben de juiste balans gevonden tussen risico's, prestaties en kosten. Zo voldoen we aan onze zorgplicht. We zijn hierin transparant, dus bewoners, bedrijven en onze bestuurders weten welke risico's er zijn bij extreme neerslag, welke maatregelen de gemeente (wanneer) wil nemen in hun buurt en welke maatregelen zij zelf kunnen nemen. Iedereen heeft een actueel inzicht in de voortgang van het rioolbeheer.

De opgave

De opgave voor de gemeente Raalte kent vier sporen, te weten:

Spoor 1: Beginnen met (de voorbereiding van) maatregelen die Raalte waterrobuust en klimaatbestendig maken.

De komende planperiode bereiden we de projecten, plannen en integrale aanpak voor en voeren we de eerste projecten voor de aanpak van wateroverlast uit. We zijn al geruime tijd bezig met afkoppelen en zetten dus de volgende stappen richting volledige ontvlechting van het hemelwater en afvalwatersysteem. Dit vraagt om extra infrastructuur en daarmee aanvullende investeringen bovenop de investeringen die nodig zijn voor het behoud van de huidige prestaties (de basisopgave).

Spoor 2: Onze huidige prestaties en ons serviceniveau borgen en waar mogelijk verbeteren.

Het areaal van Raalte is relatief jong en ligt er goed bij. Om besluiten te nemen die ten goede komen aan onze prestaties en aan ons serviceniveau brengen we het databeheersysteem op orde. Dit helpt ons onder andere om individuele activiteiten zoals kolkenzuigen en het veegregime beter op elkaar af te stemmen.
Het doorontwikkelen van risicogestuurd beheer en onderhoud levert ook besparingen op. De gelden die hierdoor vrijkomen investeren we in nieuwe hemelwaterinfrastructuur. De ontwerp- en kwaliteitseisen hiervoor leggen we vast in ons hemelwaterbeleid.

Spoor 3: Activiteiten en instrumenten omzetten naar het omgevingsprogramma en omgevingsplannen.

Bij het in werking treden van de Omgevingswet moet het huidige beleidskader worden aangepast aan de Omgevingswet. Beleid en regels komen in de omgevingsplannen, het uitvoeringsprogramma wordt verwerkt in het Omgevingsprogramma. Met het waterschap moeten nieuwe afspraken gemaakt worden over het lozen van afvalwater via de riooloverstorten. Kortom, de systeemwijziging vraagt om aanpassingen en wijzigingen van bestaand beleid en afspraken.

Spoor 4: Anders organiseren van ons werk.

De Omgevingswet faciliteert het samenwerken met onze partners. We maken gebruik van de kansen die zo ontstaan, want slimme interne en externe samenwerking met het waterschap, de provincie, de GGD en bovenal onze bewoners maakt het mogelijk om meer te doen met gelijke middelen. Goede communicatie met alle betrokkenen is essentieel om gezamenlijk te werken aan een klimaatbestendig en waterrobuust Raalte. Dit vraagt om een open houding, samenwerkingsgerichtheid en transparantie bij het uitvoeren van ons dagelijks werk.

We pakken de opgaven thematisch aan. De thema's die we daarvoor hebben zijn:

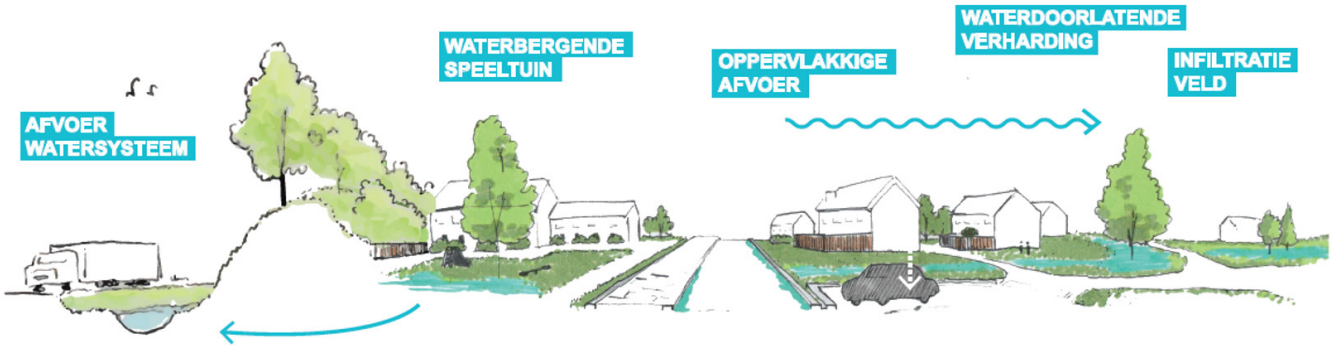
1. **Waterrobuust**
   Focus op wateroverlastlocaties en het ontvlechten van hemelwater en afvalwater.
2. **Omgevingsbewust**
   Focus op slimme samenwerking met RIVUS en innovatieve technieken die onze doelstelling ondersteunen.
3. **Participatief**
   Samen met bewoners en bedrijven uit onze samenleving pakken we de opgaven aan.
4. **Datagedreven**
   Actuele informatie voor inzicht in het systeem, doelmatig beheer en bruikbaar voor het versnellen van innovaties.
5. **Doelmatig**
   Een goede balans tussen risico's, prestaties en kosten voor alle drie de zorgplichten.

Thematische doelen

Waterrobuust

Raalte wordt waterrobuust. Dat betekent dat we straks voldoende capaciteit hebben om hemelwater op te vangen, te infiltreren of eventueel af te voeren. Het hemelwater vormt daarbij geen belemmering voor de volksgezondheid of de waterkwaliteitsdoelstellingen in het ontvangende oppervlaktewater. Bij de voorbereiding en uitvoering van de projecten richten we ons op:

1. **Het volledig ontvlechten van hemelwater, grondwater en afvalwater.**
2. **Hemelwater blijft zo veel als mogelijk zichtbaar in de openbare ruimte.**

Figuur 14. Inspiratietekening voor het afkoppelen van de buurten in het westen van Raalte.

De focus voor de voorbereiding en uitvoering van projecten ligt bij de meest urgente wateroverlastlocaties in bebouwd gebied. De uitgevoerde wijkanalyse (zie bijlage 4) laat zien dat het centrum van Heino (Dorpsstraat/ Zwolseweg), de buurten Langkamp, Westdorp en Hartkamp in Raalte en het bedrijventerrein De Zegge/De Hees locaties zijn met veel kans op wateroverlast.

Onze ambitie is om rioleringsprojecten zoveel mogelijk te combineren met andere opgaven in de openbare ruimte. Daar waar wateroverlastlocaties niet binnen een integraal GRP-project kunnen worden opgepakt ontwerpen we slimme, kleinschalige oplossingen om wateroverlast te voorkomen.

Helaas is het niet altijd mogelijk om ieder wateroverlastlocatie volledig op te lossen. In sommige gevallen weegt de inspanning niet op tegen het resultaat. Bijvoorbeeld doordat de schade die kan ontstaan relatief beperkt is, terwijl de ingrepen complex zijn. Hierin zijn we transparant. We betrekken de belanghebbenden en bespreken gezamenlijk het mogelijke schadebeeld, de oplossingen en de initiatieven die de bewoner of het bedrijf zelf kan nemen om schade bij hevige neerslag te voorkomen. Dit doen we in zogenaamde risicodialogen. In de komende planperiode gaan we deze gesprekken in ieder geval voeren in de gebieden waar we aan de slag gaan.

Afkoppelen

We nemen maatregelen om de aanvoer van afvalwater naar de rioolwaterzuiveringen te beperken en wateroverlastlocaties te reduceren. De meest effectieve manieren hiervoor zijn het ontharden van de bodem

en het voorkomen dat schoon hemelwater in het gemengde riool stroomt. Dit heet afkoppelen. De komende planperiode willen we 29 hectare verhard oppervlak afkoppelen. Door 3 hectare per jaar af te koppelen zijn we over 90 jaar volledig ontvlochten en is deze doelstelling bereikt. We houden daarbij onderstaande voorkeursvolgorde aan.

Raalte kent een voorkeursvolgorde voor afkoppelen. Deze zijn samengevat in 4 voorkeurstritsen.

Trits 1 Vasthouden - bergen - afvoeren

Trits 2 Bovengronds verwerken - ondergronds infiltreren - ondergronds transporteren

Trits 3 Verwerken op eigen perceel - lokaal in de straat - centraal in de buurt

Trits 4 Schoonhouden - scheiden - zuiveren

Onze focus bij het afkoppelen ligt op de grootste wateroverlastlocaties. Dat wil niet zeggen dat andere gebieden niet worden afgekoppeld. Goede meekoppelkansen laten we niet schieten. Ook afkoppel-initiatieven vanuit de buurt ondersteunen we graag.

In het programma van eisen voor de openbare ruimte staan de belangrijkste randvoorwaarden en technische ontwerpnormen voor het afkoppelen. Vanuit de klimaattafel binnen het samenwerkingsverband RIVUS, onze eigen onderzoeken, berekeningen en praktijkervaring zijn veel nieuwe inzichten rondom het thema hemelwater en afkoppelen ontstaan. De komende planperiode verwerken we deze nieuwe inzichten in het huidige programma van eisen voor de openbare ruimte en doen we waar nodig aanpassingen. Nieuwe inzichten delen we binnen het samenwerkingsverband RIVUS en gebruiken we ook bij het opstellen van het nieuwe hemelwaterbeleid.

Gezamenlijk zoeken we naar oplossingen die echt waterrobuust zijn. Niet alleen vanuit de kwantiteit, maar ook vanuit kwaliteit. Afkoppelen mag niet leiden tot een verslechtering van de waterkwaliteit. Een gescheiden rioolstelsel staat in open verbinding met het oppervlaktewater. Een verkeerde lozing op het riool komt dus direct in het oppervlaktewater terecht.

Op verschillende manieren voorkomen we dat oppervlaktewater en grondwater onnodig belast worden met verontreinigingen. Om te beginnen leggen we het gescheiden stelsel aan met verschillende kleuren leidingen. Daardoor is duidelijk op welke leiding welk type (afval)water moet worden aangesloten. Bewoners met een aansluiting op het gescheiden rioolstelsel informeren we over wat zij wel en niet in het hemelwaterriool mogen lozen. Hemelwaterriolen leggen we zoveel mogelijk aan boven de grondwaterspiegel of het oppervlaktewaterpeil. Zo voorkomen we dat stilstaand water in het hemelwaterriool kan gaan rotten. Hemelwater dat via de weg afstroomt komt eerst terecht in een wadi of andere infiltratievoorziening. De toplagen van deze infiltratievoorzieningen hebben een natuurlijk zuiverend vermogen en verwijderen verontreinigingen die bij het afstromen van hemelwater uit een dakgoot of weg in het hemelwater terecht

Figuur 15: Stadswater in Raalte, groen en blauw vervlochten.

Figuur 16: Beheermaatregel voor het behoud van een schone openbare ruimte

Figuur 17: Voorbeeld van maatregel aan de rand van een nieuwbouwwijk om hemelwater vast te houden en te bergen

zijn gekomen. Na het passeren van de toplaag kan hemelwater veilig naar het grondwater en oppervlaktewater stromen.

We houden er rekening mee dat het ook weleens mis kan gaan. Als we foutieve aansluitingen (afvalwater loost op hemelwater) bij gescheiden stelsels tegenkomen, lossen we deze op. We stellen een rioolincidentenplan op zodat we weten hoe we tijdens Incidenten en calamiteiten, bijvoorbeeld een lekkage van olie uit een vrachtwagen, moeten handelen. Wadi en andere infiltratievoorzieningen worden regelmatig onderhouden, zodat er geen doorslag is van verontreinigingen naar het grondwater. Zo voorkomen of reduceren we de schade die aan het watersysteem kan ontstaan.

Hitte en droogte

De aanpak van de hitte en droogte problematiek is geen specifieke opgave voor het GRP. De negatieve gevolgen van droogte en hitte worden door afkoppelen wel gereduceerd. De voorkeursvolgorde voorziet in het zoveel mogelijk vasthouden en bergen van hemelwater. Initiatieven die het ontharden van tuinen stimuleren (zoals 'operatie steenbreek') en het (financieel) stimuleren van vergroeningsprojecten in de buurt helpen daarbij. Door hemelwater met het lokale groen te verweven wordt het groen in de gemeente vitaler. Dit pakken we samen met bewoners op, waarbij we gebruik maken van kennis en ervaring van onze RIVUS partners.

Nieuwbouw

De gemeente Raalte breidt de komende jaren uit. Daarom stellen we in de komende planperiode de uitgangspunten voor klimaatbestendige en waterrobuuste nieuwbouw op. Projectontwikkelaars geven we randvoorwaarden die ervoor zorgen dat de impact van hittestress, droogte en wateroverlast nihil is. Nieuwbouw mag niet ten koste gaan van waardevol groen waarin water zichtbaar wordt verweven.

Bij een uitbreiding sturen we vanaf de eerste planfase aan op integrale keuzes voor de waterstructuur

en de samenhang met de gebouwde omgeving, zoals afwatering en vloerhoogtes. Dat geldt ook voor het vermogen om extreme neerslag en perioden van hitte en droogte op te vangen. Het hemelwatersysteem in een nieuwbouwwijk kan de klimaatbui (90 mm in 1 uur) probleemloos verwerken. Deze opgave wordt in de openbare ruimte of in samenhang met de private percelen opgelost. Onze inwoners kunnen hier zelf ook iets in doen, zoals groene daken aanleggen of een watertuin inrichten. Water wordt daarmee in nieuwe wijken een van de belangrijke 'leidende principes' in het ontwerp en samen zorgen we ervoor dat water lokaal wordt opgenomen in plaats van het zo snel mogelijk af te voeren. Bij het in beheer nemen van een nieuwbouwwijk wordt op deze randvoorwaarde getoetst.

Ook het vuilwatersysteem ontwerpen we energiebewust en duurzaam. Bij voorkeur vindt vuilwatertransport liever plaats onder vrij verval dan met gemalen. Bij materiaalkeuzes kijken we naar circulariteit.

Grondwater

Bestaand uitgangspunt blijft:

- Perceeleigenaren zijn zelf verantwoordelijk voor het grondwater op eigen terrein en het vochtvrij houden van hun eigendommen.
- Bij het beoordelen van de grondwaterstanden en eventuele nadelige gevolgen voor een bijhorende functie maken we gebruik van de ontwerp- en drooglegginsnormen die zijn vermeld in het programma van eisen voor de inrichting van de openbare ruimte.

Hemelwater willen we niet meer afvoeren naar waterzuiveringen. Dit lossen we bij voorkeur op door hemelwater te laten infiltreren in de bodem. Nieuw onderzoek moet aantonen dat grootschalig infiltreren van hemelwater de kans op grondwateroverlast niet vergroot. We treffen maatregelen om nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de bijhorende bestemming zo veel mogelijk te voorkomen of te beperken. Dit doen we voor de gebieden in de openbare ruimte waar alleen wij een verantwoordelijkheid voor het grondwater hebben.

Niet alleen de kwantiteit, ook de kwaliteit van grondwater is belangrijk. Grondwater uit de freatishe laag wordt gebruikt om siertuinen te besproeien. Hierdoor bestaat de kans dat onze bewoners in contact komen met verontreinigd grondwater. Door grootschalig afkoppelen, waarbij het infiltreren van hemelwater in de bodem de voorkeur geniet, bestaat het risico dat verontreinigd hemelwater de bodem in trekt. Bij grootschalige afkoppelprojecten in de openbare ruimte zal altijd een risico-inventarisatie plaatsvinden zodat een inschatting gemaakt kan worden van mogelijke verontreinigingen. De uitkomsten van deze inventarisaties bepalen de benodigde maatregelen. In de kern Broekland is het intrekgebied van drinkwaterwinning Boerhaar een extra aandachtspunt.

Omgevingsbewust

Onder omgevingsbewust verstaan we: werken met de blik naar buiten en met het oog op de toekomst. Hittestress, droogte en wateroverlast vragen om projecten die de (vitale) infrastructuur van de gemeente bereikbaar en bruikbaar houden, zorgen voor ontmoetingsplekken waar het ook tijdens warme dagen prettig toeven is en groene buurten waar het gezond en veilig wonen is. Dit moeten we samen oppakken.

Samen maken we werk met werk. We trekken op met interne vakdisciplines zoals wegen, groen, sociaal en externe partijen als SallandWonen, nutsbedrijven, het waterschap en bewoners uit de buurt. Daarbij stemmen

Idee uit de omgeving

De regenwaterambassadeur heeft zijn perceel afgekoppeld en deelt ervaringen en technieken met bewoners over afkoppelen van hemelwater in zijn eigen wijk. Zo versnellen we de ontvlechting en versterken we de samenleving.

we planningen en ramingen zo veel als mogelijk op elkaar af en wordt dit verwerkt in integrale planvormen om de klimaatopgaven gezamenlijk aan te pakken. De gemeentelijke projecten zijn geprogrammeerd en financiële keuzen vastgelegd in het meerjaren investeringsprogramma (MJIP) van de gemeente.

Regelmatig komen er uit de omgeving goede ideeën voor afkoppeling en ontharding, bijvoorbeeld van woningbouwcoöperaties, buurtbewoners en bedrijven. Soms passen deze ideeën niet direct in een actueel project, maar het is zonde om de energie van de initiatiefnemers en de kansen die er liggen verloren te laten gaan. Daarom stelt de gemeente voor dit soort situaties een stimuleringsregeling voor afkoppelen in. Deze gaan we actief promoten. Zo versterken we de initiatieven uit de samenleving.

Onze ogen zijn niet alleen gericht op de gemeente Raalte zelf. Jaarlijks leveren we een bijdrage aan diverse samenwerkingsverbanden, waar RIVUS de belangrijkste is. Dankzij dit samenwerkingsverband hebben we de laatste jaren mooie stappen in de professionalisering van onze organisatie kunnen zetten. Dit doen we door het onderzoeken uit te voeren, kennis te delen en innovaties toe te passen die voortkomen uit dit netwerk. Mooie projecten en innovaties die we met partners hebben uitgevoerd delen we via verschillende kanalen. Eens per 2 jaar publiceren we tenminste 1 project in een vakblad.

Participatief

De gemeente ziet haar bewoners en ondernemers als partners. Samen dingen oppakken, innovatief ondernemen, benodigde voorzieningen afstemmen en hard werken om onze doelen te bereiken zit in ons DNA. Van sportvelden tot decentrale energievoorzieningen, steeds meer initiatieven komen uit de eigen samenleving. Deze energie blijven we omarmen om de komende planperiode gezamenlijk te komen tot mooie initiatieven. Dit is belangrijk bij het klimaatbestendig maken van onze omgeving, want hemelwater valt niet alleen op publiek terrein, iedere perceeleigenaar is onderdeel van de waterketen. Bovendien is het merendeel van het verharde oppervlak in de gemeente in eigendom van particulieren, bedrijven en andere (niet openbare) instellingen.

Houding en rol gemeente

Wij hebben een belangrijke verbindende rol tussen de belanghebbenden en gebruikers en de veranderingen die we in de openbare buitenruimte moeten realiseren. Goede communicatie, facilitatie en stimulatie zijn nodig

om gezamenlijk onze leefomgeving te verbeteren. Welke rol we ook hebben, we houden altijd vast aan onze 4 kernwaarden:

- **Betrouwbaar** – we weten waar we het over hebben, doen wat we zeggen en zijn daar duidelijk over.
- **Verbindend** – oprechte interesse en benaderbaar.
- **Oplossingsgericht** – kampioen in het leveren van maatwerk.
- **Slim** – efficiënt, oog voor wat bestaat, we maken dingen niet onnodig ingewikkeld.

(bron: Omgevingsvisie Raalte - Horizon 2040)

De gemeente en burger kunnen diverse rollen innemen. De rol van de gemeente (reguleren, stimuleren, regisseren, ondersteunen en loslaten) varieert per project en is afhankelijk van de moeilijkheidsgraad van het project of de opgave, de bereidheid van de burger om mee te werken en de vraag of het project bijdraagt aan de prioriteiten van de gemeente. Deze afweging is noodzakelijk omdat burgerparticipatie en overheidsparticipatie allebei een eigen dynamiek, tijdsplanning en instrumentarium kennen. Ongeacht de rol die we innemen, houden we vast aan de principes voor een goed planproces.

Communicatie

Het primaire doel van onze communicatie is om bewoners en bedrijven bewust te maken van het belang van aanpassingen in de buurt. Daarbij geldt vaak dat het grotere belang uiteindelijk ook hun eigen belang is.
De komende planperiode gaan we aan de slag met een communicatiestrategie. Daarbij houden we er rekening mee dat iedere buurt een eigen samenstelling heeft en eigen communicatiekanalen. De strategie geeft antwoord op:

- **Welke doelgroepen we willen benaderen?**
- **Welke communicatiemiddelen we willen inzetten?**
- **Welke boodschap willen we per buurt uitdragen?**

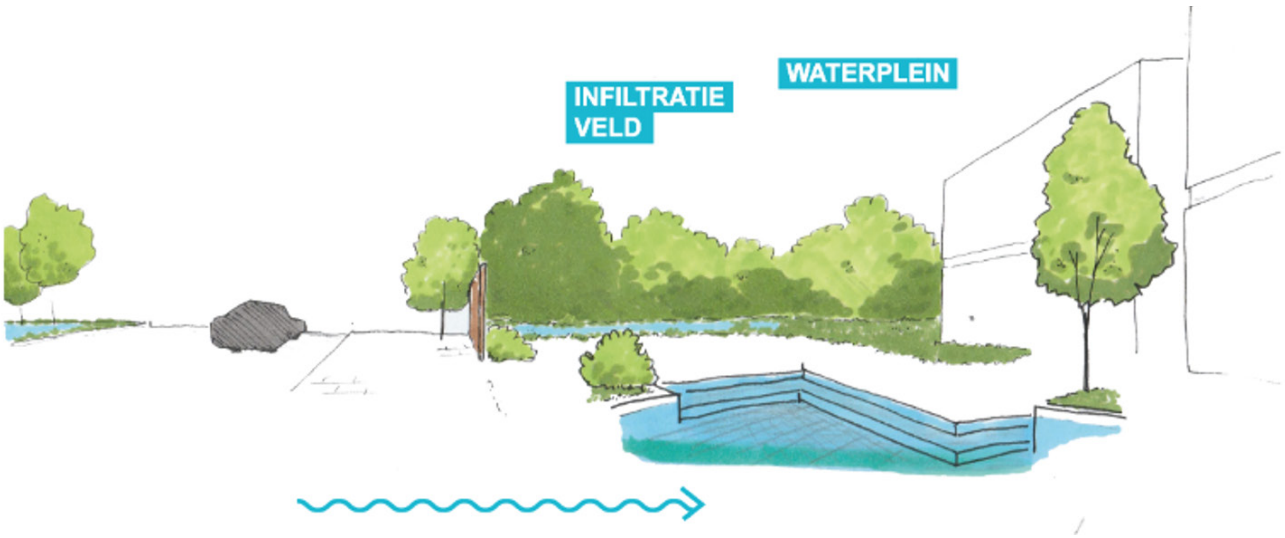
Figuur 18: Bewonersbijeenkomst als participatiemiddel

Samenwerken met burgers rondom het thema water en klimaat wordt de standaard. De doorontwikkeling naar burgerinitiatieven komt voort uit de volgende maatregelen:

1. **Programma klimaatadaptieve scholen**
2. **Het ontwikkelen van een digitaal waterloket**
3. **Stimuleringsregeling afkoppelen**

Klimaatadaptieve schoolpleinen

De centrale rol die scholen in onze samenleving hebben willen we benutten. Daarom maken we gebruik van de afkoppelsubsidie van het waterschap en zijn we partnergemeente in het provinciale programma Groene schoolpleinen om schoolpleinen te vergroenen. Vergroenen helpt tegen hittestress en kan goed worden gecombineerd met voorkomen van wateroverlast en droogte. Ouders brengen kinderen naar school en kinderen leren op het plein over klimaat, water, droogte en hitte. De schoolpleinen vormen een voorbeeldfunctie voor de wijk. Met de juiste invulling van het terrein draagt het schoolplein bij aan betrokkenheid van burgers, bewustwording en educatie.

Figuur 19: inspiratiebeeld schoolwaterplein brede school Kwintijn.

Digitaal waterloket

Naarmate het waterbewustzijn onder bedrijven en bewoners groeit, verwachten we ook meer vragen. Door een digitaal waterloket op te zetten kunnen we particulieren, bedrijven en instellingen breder informeren over de waterproblematiek en over de manieren waarop zij zelf kunnen bijdragen aan oplossingen. Het waterloket is vervolgens ook de plek waar burgerinitiatieven worden ingediend. Met een storymap willen we geografisch aangeven wat in een gebied de doelstellingen en prioriteiten zijn met betrekking tot water&riolering. Door dit inzicht te geven hopen we buurten uit te dagen met burgerinitiatieven te komen die hierop aansluiten. We maken tijd en middelen vrij om burgerinitiatieven te stimuleren en de uitvoering mogelijk te maken en zetten duidelijk in op co-productie. De omvang van de wateroverlast en het effect van een initiatief bepalen de inzet van tijd en middelen die we vanuit het GRP ter beschikking stellen.

Hemelwaterverordening

De gemeente heeft een zorgplicht hemelwater. Dit houdt in dat hemelwater dat op een perceel niet kan worden verwerkt, geloosd mag worden richting openbare ruimte. Omgekeerd betekent dit echter

ook dat de perceeleigenaar een eigen verantwoordelijkheid heeft om het hemelwater (zoveel mogelijk) zelf te verwerken.

Wij zien de inwoners voor het uitvoeren van rioleringsprojecten als ervaringsdeskundigen en mede-eigenaar van de wijk. In de participatie zetten we in op interactie en dialoog. Om een goede samenwerking te bereiken is een open en actieve houding belangrijk. Daarom delen we informatie en plannen zoveel mogelijk. Met communicatiecampagnes geven we in een vroeg stadium uitleg over onze plannen en ideeën en gaan we het gesprek aan om waardevolle kennis van particulieren zo goed en zo snel mogelijk meenemen bij het maken van onze eigen plannen.

Figuur 20: Zonder participatie geen draagvlak en mede-werking van de bewoners. Bron: participatieframework waternet. *Illustratie: Freya Ruijs*

In projecten waar we voorzieningen aanleggen om hemelwater gescheiden te kunnen verwerken, maken we gebruik van de hemelwaterverordening om naast het openbaar gebied ook particulier terrein af te koppelen. Op die wijze werken we samen aan een toekomstbestendige omgeving. Deze verordening verbiedt het hebben van een hemelwaterafvoer op het openbaar vuilwaterriool. Bewoners ondersteunen we met advies en met de stimuleringsregeling. Waar afkoppelen redelijkerwijs niet kan worden gevraagd, kunnen we ontheffing verlenen van de verplichting tot afkoppelen. Omdat we meerjarig programmeren laten we de bewoners ruim van tevoren weten dat we in hun omgeving aan de slag gaan.

Stimuleringsregeling

Voorkeur afkoppelen privaat terrein

- Particulieren koppelen zoveel mogelijk verhard oppervlak af, bij voorkeur door ontharden.
- Particulieren houden zoveel mogelijk van het hemelwater vast op eigen perceel.
- Particulieren voeren het overschot aan hemelwater af naar de openbare ruimte, bij voorkeur bovengronds.

We gaan een stimuleringsregeling afkoppelen ontwikkelen. Het doel van de nieuwe stimuleringsregeling is burgerinitiatieven gericht op het klimaatbestendig maken van de omgeving te versnellen door de kosten voor de burger en bedrijven te verlagen. Hierdoor bereiken we sneller de doelstelling van algehele ontvlechting van afvalwater en hemelwater en kunnen we lokaal verdroging en hittestress tegengaan.

Participatie bij beheer

Burgerparticipatie hoeft zich niet alleen te beperken tot de realisatiefase. Burgers kunnen ook bijdragen aan

het beheer en onderhoud van de voorzieningen. Denk hierbij aan het maaien van de wadi, het beschikbaar maken van een speelveld dat bij hevige neerslag is volgelopen met hemelwater, het doorstroomprofiel van zaksloten op orde houden, knelpunten in de openbare ruimte doorgeven of metingen uitvoeren die later voor het uitvoeren van (beleids)activiteiten worden gebruikt. We staan open voor deze vormen van participatie bij beheer.

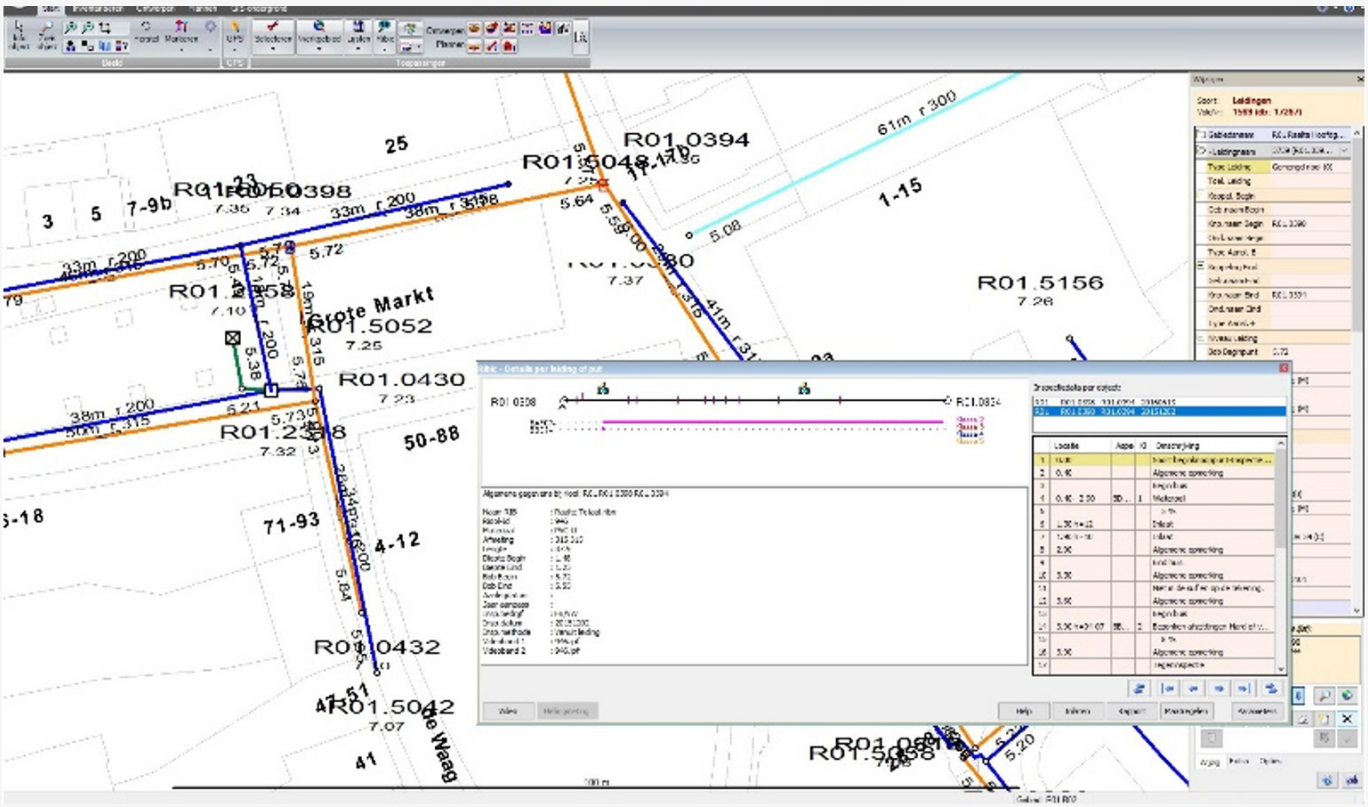
Datagedreven

Ons leven is steeds meer datagedreven. We krijgen dagelijks actuele informatie over bijvoorbeeld de temperatuur en de neerslag. De behoefte voor actuele informatie neemt alleen maar toe. We willen weten waar we aan toe zijn, waar we staan en wat er nog komen gaat. Als gemeente pakken we deze ontwikkeling op door de komende planperiode te werken aan:

1. **Inzicht** – het ontsluiten van beschikbare informatie over water en riolering
2. **Transparantie** – hoe ver zijn we met het uitvoeren van het GRP.
3. **Databeheer** – gegevens over het rioolstelsel en bijbehorende voorzieningen op orde

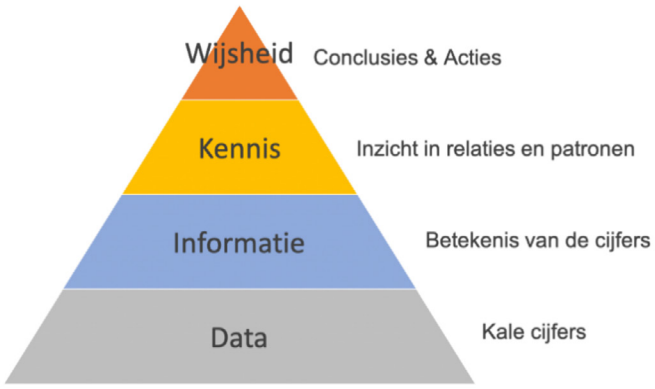
Inzicht

Iedereen heeft straks toegang tot het digitale waterloket. Het loket geeft informatie over afkoppelen en de daarvoor beschikbare stimuleringsregeling(en). Het loket geeft ook een overzicht van de wateroverlastlocaties, grondwaterstanden, klachten uit de omgeving en andere beheergegevens. Dit inzicht maakt de gemeentelijke organisatie kwetsbaarder voor kritiek, maar biedt ook de kans om samen onze inzichten te verbeteren (feedback op informatie en input voor de risicodialoog), onderzoek uit te voeren of maatregelen te bedenken.

Figuur 21: Illustratie van het beheersysteem met rioleringsgegevens

Transparantie
Laten zien wat we doen. Met een dashboard GRP laten we zien welke projecten we voorbereiden en uitvoeren, welke uitgaven zijn gedaan en hoe de algemene voortgang van het GRP verloopt. Dit dashboard voorziet het bestuur en geïnteresseerden van de belangrijkste beheergegevens over de riolering. Het gaat over kosten en baten management, de voortgang, besluitvorming, kwaliteitsbeheersing en het bijhouden van actuele projecten.

Figuur 22: Kennispiramide
(bron. www.ruimtebewust.nl)

Databeheer
Gegevens zijn op orde. Zonder actuele data kunnen we niet transparant zijn. Ook om nieuwe basisrioleringsplannen (brp's) op te stellen, storingen te verhelpen, de vervangingsopgave te bepalen, faalkansen in te schatten (t.b.v. risicogestuurd beheer) en het innen van belasting hebben we een goed databeheersysteem met actuele data nodig. Als we ons databeheersysteem niet op orde hebben, werkt dat vertragend voor de projectplanning. Bij het opstarten van projecten zit veel tijd in het verzamelen van de juiste informatie.

Met de komst van het nieuwe dashboard houden we de huidige databeheersystemen tegen het licht. Juist omdat dataverzameling en verwerking arbeidsintensief is willen we zo veel als mogelijk automatiseren. Afhankelijk van de informatiewens bepalen we welke gegevens noodzakelijk zijn om te beheren en welke beheersystemen de gemeente nodig heeft.

Doelmatige inzameling en transport

De primaire taak van de gemeente is de doelmatige inzameling en transport van het stedelijk afvalwater, zodat de volksgezondheid wordt gewaarborgd en bovennormatieve neerslag niet leidt tot extreme schade. Bij het uitvoeren van de strategie kiezen we voor duurzame, beheerbare en betrouwbare oplossingen. Dat zijn toekomstbestendige oplossingen voor uiteenlopende situaties, die effectief blijven als ze zwaarder of lichter worden belast dan vooraf verwacht. Hierbij zijn de werkwijzen betaalbaar, uitvoerbaar, doelmatig en effectief. Daarvoor werken we samen met andere overheden en onze inwoners.

Waar nodig voldoen we aan de richtlijnen, maar normen alleen zijn onvoldoende voor een doelmatig water- en rioleringsbeheer. Bij investeringskeuzes wegen we het effect en de kosten. Daarnaast maken we gebruik van kansen om maatregelen te realiseren die anders (voor lange tijd) niet gerealiseerd kunnen worden of stellen we maatregelen uit om een integrale aanpak mogelijk te maken. Ongeacht wat we doen, wij voeren onze werkzaamheden uit op transparante, herleidbare basis uit, tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten.

Risicogestuurde vernieuwing en vervanging van het vrijvervalstelsel.
Het vrijvervalstelsel is op orde. Om te zorgen dat dit zo blijft monitoren we het functioneren van het riool. Waar zich problemen voordoen grijpen we in, maar alleen als er onaanvaardbare risico's zijn. Risico's, prestaties en kosten wegen we meer dan ooit tegen elkaar af. We noemen dit risicogestuurd beheer en onderhoud.
In de vorige planperiode voerden we een pilot uit met risicogestuurd beheer en onderhoud van het

Figuur 23: Gemaal van de drukriolering in het buitengebied

vrijvervalstelsel. Deze pakte positief, dus we gaan de beheerfilosofie voor risicogestuurd beheer van onze kapitaalgoederen zoals rioolbuizen, pompputten en gemalen doorontwikkelen. Bij een risicogestuurde benadering worden sommige riolen later vernieuwd, waardoor de kans op falen (in het uiterste geval instorten van het riool) groter wordt. Maar deze grotere faalkans accepteren we alleen waar we het effect van falen acceptabel achten. Bijvoorbeeld wel voor kleinere riolen in woonwijken, maar niet voor grote riolen onder toegangswegen.

Met een risicogestuurde aanpak spreiden we benodigde investeringen over een langere periode. Zo worden de jaarlijkse investeringskosten lager zonder dat dit een direct effect hoeft te hebben op het functioneren van de riolering. De komende jaren stellen we randvoorwaarden en criteria op voor het vrijvervalstelsel en de drukriolering. Deze criteria verwerken we in een risicomatrix waarin we eenduidig vastleggen waarom we maatregelen wel of niet nemen. Daarbij maken we optimaal gebruik van het inzicht dat we hebben verkregen in het functioneren van de riolering.

De risicogestuurde systematiek vraagt om een omslag in denken. Niet alleen in de eigen organisatie maar ook bij (de aansturing van) marktpartijen. Naast de technisch inhoudelijke aandachtspunten moeten we dus ook bedenken hoe we tot de gewenste cultuurverandering komen.

Buitengebied

Het buitengebied van de gemeente Raalte is omvangrijk en de ontzorging via het drukrioleringssysteem vraagt aandacht. Het systeem zorgt voor een goede inzameling van afvalwater, maar kan storingsgevoelig zijn en vraagt energie vanwege alle pompen. Ook stankoverlast en aantasting bij de lozingspunten op het vrijvervalriool zijn aandachtspunten.

Het gros van de drukrioleringssystemen is in 2005 aangelegd en de leidingwerken en bouwkundige onderdelen gaan nog minimaal 25 jaar mee. Een grote investeringspiek in deze onderdelen voorzien we

nu rond 2050. Pompen en elektrotechnische onderdelen kennen een kortere levensduur en vervangen we frequenter.

In de komende planperiode ligt de focus op het optimaliseren van het huidige systeem. Om storingen en onderhoud te verminderen investeren we in pompen en besturing/telemetrie. Dit moet leiden tot minder storingen en lagere energie- en storingsdienstkosten.

Voor de lange termijn gaan we bekijken of het drukrioleringssysteem de meest doelmatige manier van ontzorgen voor het buitengebied blijft. Dit met het oog op de investeringen die op de lange termijn nodig zijn om het huidige systeem in stand te houden en te behouden. De visie op de toekomst van de drukriolering ontwikkelen we in de komende planperiode. Hierbij betrekken we ook het waterschap en RIVUS. Dit onderzoek biedt bovendien input voor het beleidskader voor niet aangesloten percelen op de drukriolering (is het doelmatig deze aan te sluiten op drukriolering of kiezen we voor andere vormen van afvalwaterbeheer voor deze percelen?).

Bestaand beleid drukriolering

- Hemelwater dat buiten de bebouwde kom valt, mag niet worden afgevoerd via het drukrioleringssysteem.
- Ieder perceel dat in de nabijheid van een bestaande (druk)rioleringsysteem ligt en op doelmatige wijze kan worden aangesloten zal worden aangesloten. De kosten voor de aansluiting zijn voor de perceeleigenaar.

Programmering

Met onderzoeken, uitvoeren, stimuleren en faciliteren (het programma) werken we de komende 30 jaar aan de doelstelling om de gemeente klimaatbestendig en waterrobuust te maken. Daarbij stemmen we alle activiteiten af met andere domeinen. Het resultaat is een integraal meerjaren-investeringsprogramma. Dit investeringsprogramma zal jaarlijks worden geactualiseerd. Het programma van dit GRP springt daarop in.

De geplande activiteiten voor de komende 10 jaar zijn ons voorkeursprogramma. Naast het voorkeurs-programma hebben we alle investeringsprojecten voor de komende 30 jaar op hoofdlijnen uitgewerkt en begroot. Dit maakt het naar voor of achter schuiven van investeringsprojecten in de tijd mogelijk en draagt optimaal bij aan het benutten van meekoppelkansen in de gemeente.

Bij het schuiven met projecten houden we rekening met het gemiddeld maximaal beschikbare budget (tabel 1) dat is afgestemd op het totale investeringsbudget voor de komende 30 jaar. Geplande activiteiten voor het beheer, onderhoud en vervanging (de basisopgave) worden conform de planning uitgevoerd, zodat we het bestaande serviceniveau kunnen handhaven.

Tabel 1: Overzicht gemiddeld maximaal beschikbare budget voor de planperiode 2021 - 2030.

Hoofdactiviteit	Kostensoort	Begroting 2021-2030
De basisopgave	Exploitatie	€ 29.615.000
Vervangingsinvesteringen	Investering	€ 4.255.000
Integrale projecten + stimuleringsregeling	Investering	€ 13.460.000

De basisopgave

Tot de basisopgave behoren alle inspanningen die nodig zijn om de bestaande stelsels en systemen op een goede manier in bedrijf te houden. Voor de wijze waarop we dat doen is een beheerplan riolering opgesteld. Gedacht moet worden aan activiteiten zoals reinigen en inspecteren van de riolering, kolkenzuigen, onderhoud bergingsvoorzieningen en infiltratievoorzieningen, onderhoud pompen en gemalen, verrichten van kleine reparaties en meten&monitoren. De formatie die nodig is om invulling te geven aan het beheer en onderhoud, ontwikkeling beleid en strategie, bestuurlijke advisering en algehele regie / programmamanagement wordt ook tot de basisopgave gerekend, alsmede financiële lasten zoals rente en afschrijving over gedane investeringen.

Voor de basisopgave is een totaalbedrag geraamd van bijna 3 miljoen euro per jaar. In onderstaande tabel is weergegeven hoe de verdeling van deze kosten er uit ziet. Een gedetailleerd overzicht van de kosten is te zien in bijlage 5.

Tabel 2: Begroting per jaar voor de basisopgave in de periode 2021 - 2030.

Onderdeel	Toelichting	Begroot	Verhouding in %
Riolering algemeen	Beleid, onderzoek en innovatie, externe kosten (bijv. RIVUS)	€ 98.000	**3%**
Drukriolering	Onderhoud pompen, gemalen en besturing, elektriciteit en telemetrie, meten en monitoren	€ 315.800	**11%**
Vrijvervalriolering	Onderhoud kolken, goten en riolering, doorbelasting straatvegen, meten en monitoren	€ 190.431	**6%**
Grondwater en infiltratievoorzieningen	Onderhoud infiltratievoorzieningen, meten en monitoren	€ 97.080	**3%**
Overig	Afschrijving, rente, invorderingskosten, uren, kwijtscheldingen, doorbelastingen BTW	€ 2.260.005	**76%**
Totaal per jaar		**€ 2.961.316**	**100%**

Vervangingsinvestering

Het rioolstelsel van Raalte is jong en ligt er goed bij. De komende jaren moeten we echter wel een deel van zowel het vrijvervalstelsel als de drukriolering aanpakken. Het betreft hier levensduurverlengende ingrepen zoals re-linen of vervangen. De begroting van deze activiteiten is weergegeven in tabel 3.

Tabel 3: Begroting voor het vervangen en renoveren van vrijvervalriolen, gemalen en drukriolering in de planperiode 2021 – 2030.

Hoofdactiviteit	Begroting
Vervangen drukriolering	€ 2,7 miljoen euro
Vervangen mechanische installaties en gemalen	€ 0,55 miljoen euro
Vervangen vrijverval stelsel	€ 1 miljoen euro
Totaal	**€ 4,25 miljoen euro**

Integrale projecten en stimuleringsregeling

De grootste investeringsopgave is nodig voor het doelmatig aanpakken van wateroverlastlocaties. We pakken de uitdaging op twee manieren aan:

1. **We voeren grote integrale projecten in de openbare ruimte uit.**
2. **We ontwikkelen een stimuleringsregeling zodat we kunnen aanhaken bij kansrijke initiatieven van derden en afkoppelen en ontharden van privaat verhard oppervlak bij burgers en bedrijven te kunnen versnellen.**

Integrale projecten

In totaal hebben we voor de komende 30 jaar circa 120 integrale projecten vormgegeven en financieel doorgerekend. Dit vormt de basis voor de investeringssom op het gebied van de DPRA planning met de integrale projecten binnen de openbare ruimte, waar ook de maatregelen voor het bestrijden van wateroverlast onder vallen. In totaal is de voorziene investering over de komende 30 jaar, 38 miljoen euro. In deze projecten zijn maatregelen om wateroverlast tegen te gaan en waar mogelijk gecombineerd met de rioolvervangingsopgave, afkoppelen, groenbeheer, wegreconstructies en andere meekoppelkansen. Per buurt is een opsomming gemaakt van de projectkosten (zij bijlage 4).

In onderstaande tabel zijn de begrootte investeringen per buurt en tijdvak weergegeven voor de komende 30 jaar. In deze bedragen zijn vervanging, afkoppelen en bovengrondse maatregelen meegenomen. De locaties met de grootste wateropgaven zijn integraal bekeken. Projecten waar we grote stappen kunnen zetten met én het voorkomen van wateroverlast én het oplossen van andere opgaven zijn in de komende 10 jaar gepland. De uiteindelijke programmering vindt plaats via het meerjarig investeringsprogramma. Daardoor kunnen projecten eerder of later worden uitgevoerd dan in deze tabel is vermeld.

Figuur 24: Integraal project binnen de gemeente.

Kosten voor andere opgaven, bijvoorbeeld wegen, verkeer, groen en verlichting, zitten niet in deze ramingen. De ervaring leert dat circa 70% van de kosten van integrale projecten wordt gedekt vanuit het GRP.

Tabel 4: Investeringsplanning voor de verschillende buurten in de gemeente.

Kern	Buurt	tijdvak	Begroting GRP
Broekland	Broekland Kern	2022-2023	€ 360.445
Heino	De Kampen	2022-2024	€ 1.101.239
Heino	Heino Centrum	2022-2024	€ 1.029.200
Raalte	Hartkamp	2022-2025	€ 502.953
Raalte	Langkamp	2022-2025	€ 337.262
Raalte	De Zegge	2023-2025	€ 2.051.752
Raalte	Langkamp	2025-2030	€ 6.988.868
Heeten	Heeten Kern	2031-2040	€ 777.930
Mariënheem	Mariënheem Kern	2031_2040	€ 171.201
Raalte	Blekkerhoek	2031-2040	€ 493.890
Raalte	Drostenkamp	2031-2040	€ 1.109.563
Raalte	Hartkamp	2031-2040	€ 3.357.002
Raalte	Raalte Centrum	2031-2040	€ 641.139
Raalte	Westdorp	2031-2040	€ 4.456.013
Broekland	Broekland Kern	2041-2050	€ 237.576
Heino	De Kampen	2041-2050	€ 3.115.386
Heino	Heino Centrum	2041-2050	€ 608.652
Heino	Heino Zuid	2041-2050	€ 3.250.178
Lierderholthuis	Lierderholthuis Kern	2041-2050	€ 422.335
Luttenberg	Luttenberg Kern	2041-2050	€ 323.374
Nieuw-Heeten	Nieuw Heeten Kern	2041-2050	€ 337.621
Raalte	Blekkerhoek	2041-2050	€ 94.182
Raalte	De Vloedkampen	2041-2050	€ 963.331
Raalte	Het Raan Oost	2041-2050	€ 295.792
Raalte	Het Raan West	2041-2050	€ 298.434
Raalte	Raalte Centrum	2041-2050	€ 1.564.641
Subtotaal			**€ 34.889.959**
Onvoorzien		**2021-2050**	**€ 3.000.000**
Totaal			**€ 37.889.959**

Met inbegrip van een post onvoorzien van € 3 miljoen bedragen de investering in integrale projecten afgerond € 38 miljoen voor de komende 30 jaar. Gemiddeld per decennium is dit € 12,7 miljoen. Rekening houdende met de benodigde tijd voor opstart van integrale projecten gaan we voor de komende planperiode uit van een investering van € 11.960.000 in integrale projecten, gemiddeld € 1.196.000 per jaar.

Voor de komende planperiode zien we goede mogelijkheden voor De Zegge Raalte, Heino Centrum, Broekland, Hartkamp Raalte, Langkamp Raalte en De Kampen Heino.

Stimuleringsregeling

We willen initiatieven vanuit de maatschappij niet onbenut laten. Met een stimuleringsregeling kunnen we vanuit het GRP een bijdrage leveren aan projecten vanuit andere taakvelden of projecten van bedrijven, woningbouwverenigingen en burgerinitiatieven. We koppelen mee als investeringen vanuit het GRP noodzakelijk en doelmatig zijn. Binnen het totale investeringsbudget is hier 150.000 euro per jaar voor gereserveerd, voor de totale planperiode van 10 jaar is dit 1.500.000 euro.

Figuur 25: inspiratieschets voor oppervlakkige waterafvoer en versterking groen in Hartkamp.

Financieel dekkingsplan en personeel

Het onderhouden, vernieuwen en verbeteren van het rioleringsstelsel en de bovengrondse voorzieningen voor de hemelwaterafvoer kost geld. De totale uitgaven horen op korte of langere termijn gedekt te zijn door de inkomsten die via de rioolheffing binnen komen. Op hoofdlijnen worden de volgende onderdelen voor alle drie de zorgplichten (afvalwater, hemelwater en overtollig grondwater) met de rioolheffing betaald:

- **Beheer van de riolering;**
- **Vervangingen van onderdelen in de riolering**
- **Verbeteringen aan het bestaande stelsel**

Uitgangspunten

De gemeente Raalte hanteert de volgende financiële uitgangspunten:

- Activa- en afschrijvingsbeleid: De investeringen worden geactiveerd op basis van de beleidsnota activa- en afschrijvingsbeleid (2019). Hierin zit een duidelijke splitsing tussen onderhoud en vervanging, waarbij het essentieel is of dit tot levensduur verlenging leidt of niet. De gemalen, rioolstelsels en hemelwaterbekkens worden in 40 jaar afgeschreven. De elektro mechanische drukriolering en gemalen worden in 15 jaar afgeschreven.
- Activeren: De investeringen worden gemiddeld voor 25% direct ten laste van de voorziening riolering gebracht. De resterende 75% van de investeringen wordt geactiveerd, dat wil zeggen dat de afschrijving en rente van deze investering ten laste van de voorziening riolering gebracht wordt. In de investeringsbudgetten zijn ook de interne uren voor voorbereiding, projectleiding en toezicht opgenomen.
- Rente: Investeringen worden geactiveerd met de rente welke op dat moment in de meest recente begroting is vastgesteld. Op dit moment betreft de rente 2,1%.
- BTW: De BTW van de exploitatiebudgetten en investeringen wordt aan de rioolheffing toegerekend.
- Inflatie: In de huidige berekeningen is geen rekening gehouden met de toekomstige inflatie over de baten en lasten. Omdat de baten en de lasten elkaar in evenwicht moeten houden, de rioolheffing is 100% kostendekkend, heeft dit geen financiële gevolgen. Het maakt de berekeningen alleen eenvoudiger en overzichtelijker.
- Heffingseenheden: Het aantal particuliere aansluitingen op peildatum 01-01-2021 betreft 15.400. Voor de komende 5 jaar wordt rekening gehouden met een uitbreiding van 70 woningen per jaar vanwege diverse in ontwikkeling zijnde woningbouwlocaties. Voor de periode van 2026 t/m 2035 is gerekend met een toename van 100 woningen per jaar in verband met de ontwikkeling van nieuw woningbeleid waarin sprake is van nieuwe woningbouwambities. Het aantal niet woningen / zakelijke aansluitingen op peildatum 01-01-2021 betreft 236, hierbij wordt in de komende jaren rekening gehouden met een gemiddelde stijging van 10 aansluitingen per jaar tot en met 2030 vanwege de uitgifte van bedrijfskavels op diverse bedrijventerreinen.
- Mutatie voorziening riolering: Een over- of onderschrijding van de begrote uitgaven wordt aan het eind van een boekjaar gestort of onttrokken aan de voorziening riolering. Doordat alle baten en lasten welke een relatie hebben tot riolering worden gestort of onttrokken aan de voorziening riolering is dit een 'gesloten systeem'.

Kostendekking

Investeringen

De komende jaren gaan we flink investeren in het klimaatbestendig en waterrobuust maken van onze gemeente. Deze investeringen zijn nodig om in 2050 te voldoen aan de eisen van het Deltaplan Ruimtelijke

Adaptatie (DPRA). Deze investering komt bovenop de jaarlijkse investeringen voor het in stand houden van onze rioleringssystemen. Door meer risico gestuurd te vervangen, beperken we de uitgaven voor rioolvervanging en onderhoud en creëren we extra investeringsruimte het uitvoeren van DPRA maatregelen. De DPRA maatregelen worden in een periode van 30 jaar uitgevoerd.

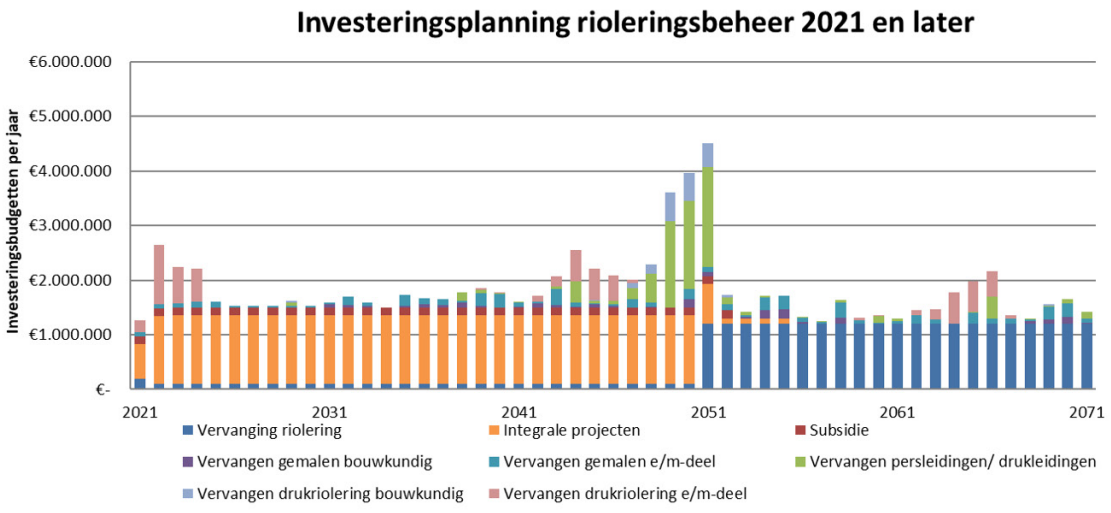
De gemiddelde investeringen die voorzien worden in de komende 10 jaar zijn hoger dan in het GRP 2014- 2020. In totaal gaat het om een gemiddelde investeringssom van € 1.771.000 per jaar. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de gemiddelde investeringsposten per jaar.

Tabel 5: Gemiddeld investering per post per jaar.

Type investering	In €
Integrale projecten	€ 1.196.000
Stimuleringsregeling afkoppelen hemelwater	€ 150.000
Vervanging drukriolering *	€ 270.000
Vervanging vrijvervalriolering	€ 100.000
Vervanging mechanische installaties en gemalen	€ 55.000
Totaal	**€ 1.771.000**

** De drukriolering wordt in een periode van 3 jaar vervangen, voor in totaal € 2.700.000, over de gemiddelde periode van 10 jaar is dit € 270.000 per jaar.*

In bovenstaande tekst is geschetst wat de investeringen voor de komende 10 jaar zijn. Daarnaast zijn ook de investeringen op de lange termijn inzichtelijk gemaakt. In figuur 27 is de investeringsplanning voor de komende 50 jaar weergegeven. Hierin zijn pieken te zien. Dit zijn de voorziene vervangingen van de drukriolering. De doelmatigheid van alle investeringen wordt in de toekomst onderzocht. Dit onderzoek kan reden zijn om de investeringen anders te plannen.

Figuur 26: Overzicht investeringsplanning in de komende 50 jaar.

Exploitatie

De exploitatiekosten zijn de jaarlijkse uitgaven voor het beheer- en onderhoud van de riolering. Denk hierbij aan kosten voor het vervangen van riolering, afschrijving en rente van eerdere investeringen, energiekosten van de gemalen en ook personele lasten. Door algemene prijsstijgingen, stijgingen van de lonen, vergroting van het areaal en uitbreiding van werkzaamheden door de wet gemeentelijke watertaken nemen de exploitatiekosten jaarlijks licht toe. Naast de vaste exploitatiekosten worden verschillende producten voor een deel uit de exploitatiekosten van de rioleringsvoorziening bekostigd. Denk hierbij aan het beheer en onderhoud van wadi's, het straatreinigen, onderhoud rondom besturingskasten van gemalen, bermbeheer en bovenal kwijtscheldingskosten. Deze posten worden vanuit de rioolvoorziening bekostigd omdat deze activiteiten bijdragen aan het beheer en onderhoud van onze riolering. In bijlage 5 is af te lezen welke exploitatiekosten zijn begroot voor 2021 en verder.

Personeel

De activiteiten die de gemeente moet uitvoeren nemen toe. Om het serviceniveau van de laatste jaren te waarborgen is menskracht onmisbaar. De taken worden uitgevoerd door twee diensten. De binnendienst en de buitendienst

Binnendienst

De binnendienst zorgt voor de strategie en de verschillende planvormen. Denk hierbij aan beleidsvorming, coördinatie van het beheer, planvorming, afstemming met verschillende disciplines binnen en buiten de eigen organisatie, afwegen van de doelmatigheid van maatregelen en het evalueren van de voortgang.

De formatie en bezetting van de binnendienst is voor deze planperiode verhoogd. Extra formatie is nodig om blijvende achterstanden in het gegevensbeheer weg te werken en om het risicogestuurd beheer op een goede wijze in te vullen. De extra capaciteit wordt ook ingezet om invulling te geven aan de participatieopgave, verdere integratie van de planvorming met andere vakdisciplines en derden, en de planvorming, realisatie en begeleiding van de aanvullende hemelwatervoorzieningen.

Naast de eigen formatie, omgezet in uren en €, worden ook bijhorende overheadkosten toegerekend aan de rioleringsvoorziening. Een totaaloverzicht van de formatie en de bijhorende kosten voor de riolering is weergegeven in bijlage 5.

Buitendienst

De buitendienst houdt de voorzieningen in onze gemeente operationeel. Dit doen zij door:

- **Het opsporen van rioleringsproblemen en de oorzaken daarvan;**
- **Het bemensen van de storingsdienst (tussen 08.00 – 16.00 uur);**
- **Het onderhouden van infiltratievoorzieningen;**
- **Het verhelpen van verstoppingen aan de drukriolering, huisaansluitingen en het bieden van ondersteuning bij kleine calamiteiten.**

Veel activiteiten van de buitendienst zijn uitbesteed. Het waterschap en de markt voeren een groot deel van de activiteiten buiten uit. Wij houden toezicht, de regie over de aanbestedingen en het contact met de samenleving. Hierdoor volstaat een bezetting van 1,8 fte.

Momenteel wordt onderzocht of het uitbesteden van de activiteiten voor de buitendienst doelmatig is. Mogelijk wordt op termijn een deel van de activiteiten die nu door derden worden uitgevoerd, teruggebracht naar de eigen organisatie. De uitkomsten van dit onderzoek zijn nog niet gereed, maar zullen mogelijk consequenties hebben voor de formatie van de buitendienst.

Vergelijk
De benchmark (2019) formatie en kosten liet zien dat Raalte jaarlijks omgerekend circa 1 fte minder personeels- en organisatiekosten heeft in vergelijking tot andere vergelijkbare gemeenten in Nederland. Deze capaciteit werd voorgaande jaren ingehuurd. Door dit inhuurbudget om te zetten in interne formatie en het aantrekken van nieuw personeel is de formatie en bezetting verhoogt. Veel werkzaamheden kunnen we zelf uitvoeren en daarom gaan we voor €116.000 euro minder inhuren. De totale formatie en bezetting van 6,15 fte binnen de exploitatie komt overeen met de uitkomsten van de rekentool 'formatie kwantitatief' die door RIONED is ontwikkeld en sluit aan bij het advies van de Benchmark. Deze formatie die wordt toegerekend aan de exploitatie is 0,67 fte hoger dan in het vorige GRP, maar hier tegenover staat de vermindering van het inhuurbudget.

Inkomsten

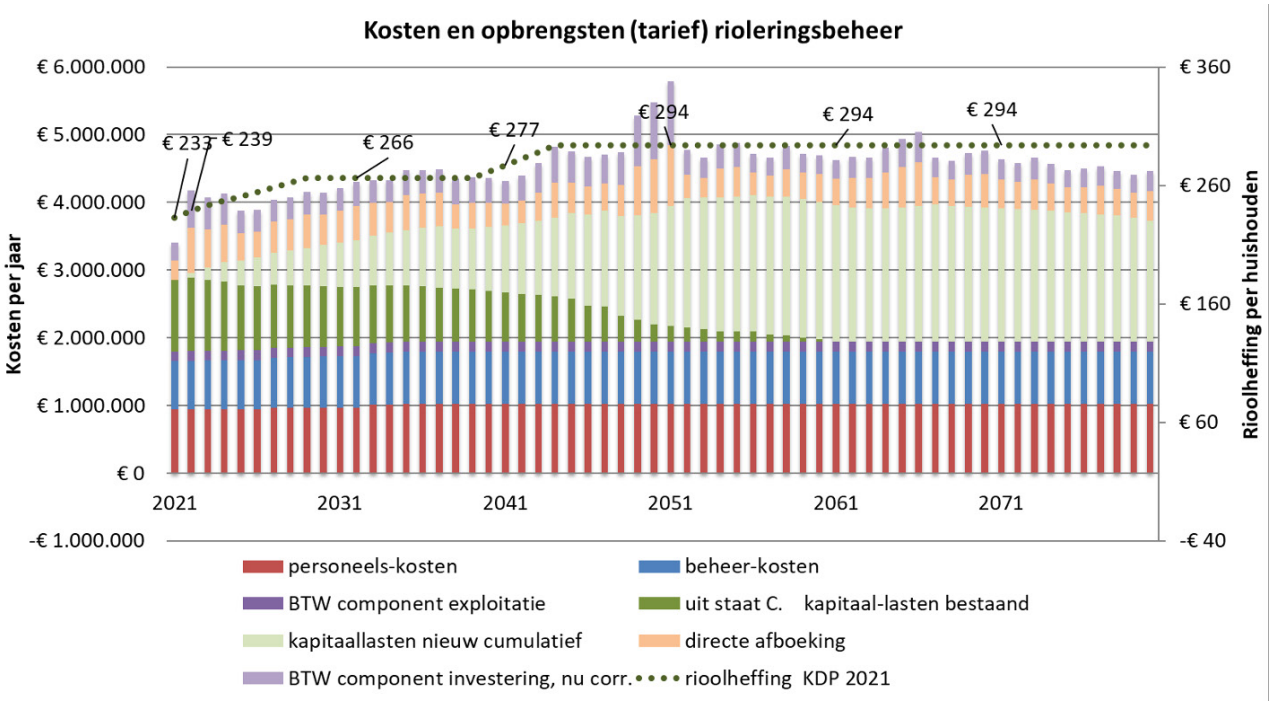
Voorziening
De gemeente Raalte werkt met een algemene voorziening voor de riolering. In deze voorziening wordt de rioolheffing gestort en worden alle exploitatiekosten onttrokken. Doordat de stand van de voorziening aan het begin van de vorige planperiode hoog was (€ 4-5 mln.) is in de afgelopen planperiode een aanzienlijk deel van de investeringen direct ten laste van deze voorziening gebracht en hiermee de stand in de loop van de jaren verlaagd. De stand van de voorziening rioleringen bedraagt per 31 december 2020 circa € 1,25 miljoen euro.

Rioolheffing
Gemeenten hebben de mogelijkheid tot een heffing om de kosten voor de gemeentelijke watertaken te dekken. De rioolheffing is gericht aan de gebruiker van een perceel, heeft als heffingsmaatstaf het waterverbruik en bedraagt in 2021 gemiddeld € 232,92.

Alle investerings- en exploitatiekosten worden vanuit de rioolheffing betaald. In de kadernota is bepaald dat de rioolheffing de komende 10 jaar met ongeveer € 35 zal mogen stijgen met daarnaast een jaarlijkse inflatiecorrectie. De exploitatiekosten, investeringen en rioolheffing zijn in het kostendekkingsplan (KDP) bijeengebracht.

Gegeven de financiële uitgangspunten blijken de kosten gedekt te kunnen worden vanuit een rioolheffing die stijgt naar € 266 aan het einde van de planperiode (2030). Na 2040 zal de rioolheffing nog iets verder moeten stijgen om ook op de lange termijn kostendekkend te kunnen zijn. Hierover zal in de volgende planperiode beslist moeten worden.

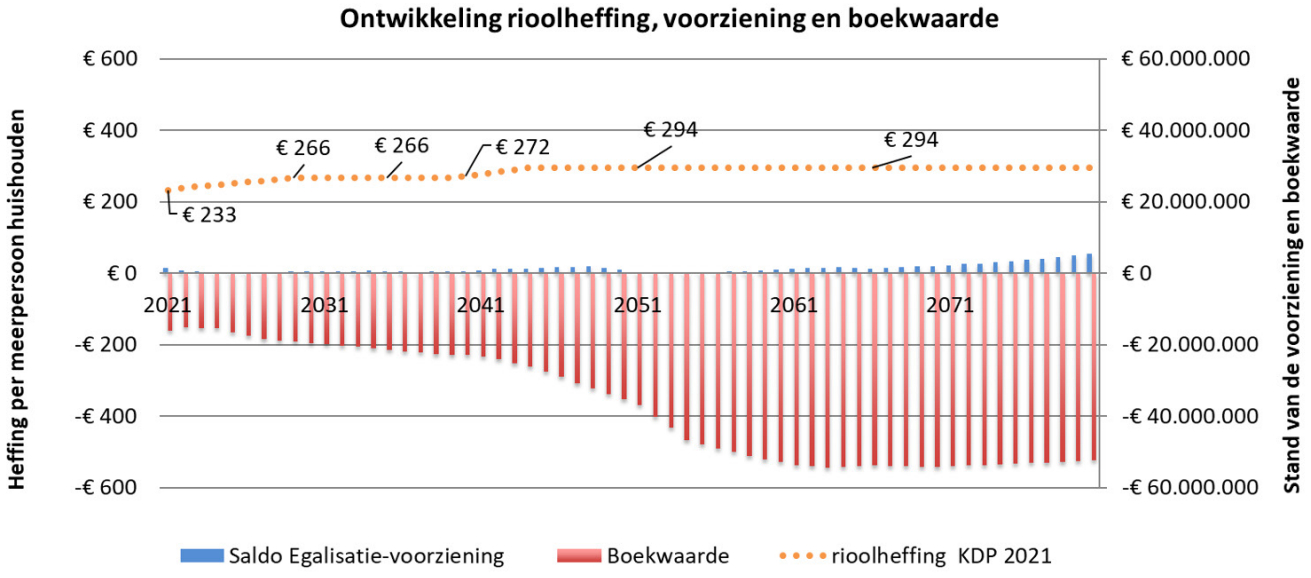
Het verloop van de rioolheffing is te zien in figuur 28. In deze figuur zijn ook de verschillende lasten verwerkt.

Figuur 27: Verloop stijging rioolheffing.

Boekwaarde

Door de gekozen verhouding van direct afboeken en activeren van de investeringen, zal de boekwaarde en daarmee de afschrijving en rente oplopen. Op dit moment is de boekwaarde van de rioleringsinvesteringen € 18,5 miljoen en zal in een periode van 40 jaar stijgen naar € 54 miljoen. In onderstaand figuur 29 is het verloop van de boekwaarde en van het saldo van de voorziening riolering af te lezen. Daarnaast is in de oranje lijn de rioolheffing af te lezen.

Figuur 28: Verloop van de boekwaarde en het saldo van de voorziening

Overzicht kostendekkingsmodel

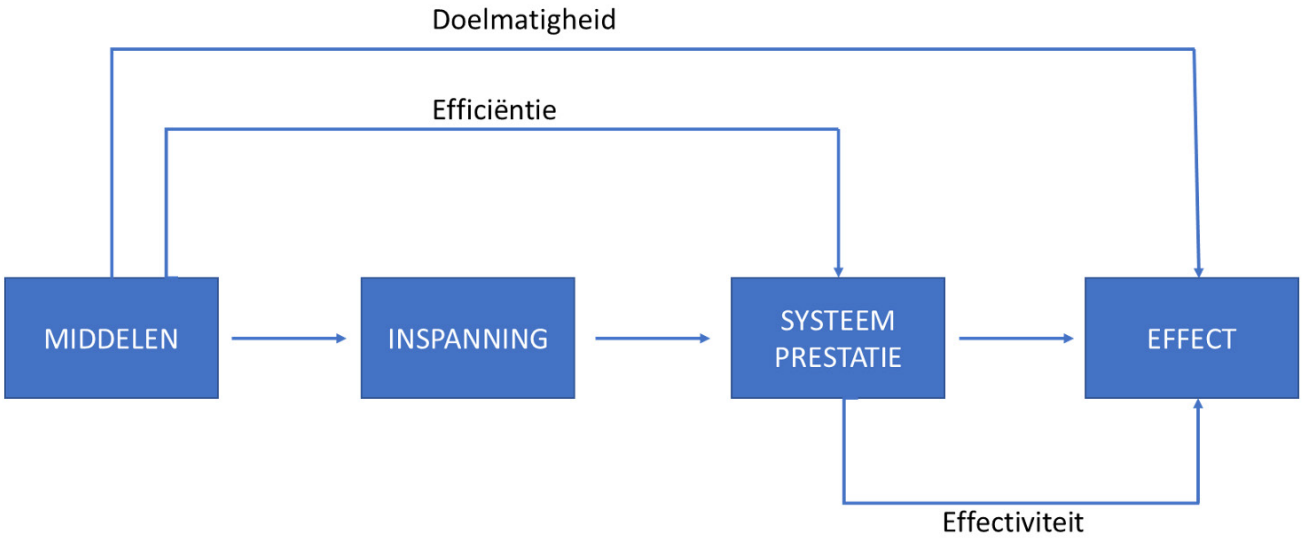
Voor een cijfermatig overzicht van de lasten, inkomsten en stand van de voorziening wordt verwezen naar de overzichtstabel in bijlage 5.

Monitoren en evalueren

Het GRP kent een lange doorloopperiode en grip op de voortgang is belangrijk. We gaan het nieuwe GRP actief monitoren, zodat we het plan waar nodig kunnen aanpassen. Vijf jaarlijks vindt een grote evaluatie plaats.

Doel monitoren

Doel van het monitoren is het bewaken van de voortgang. Doen we de goede dingen en doen we dingen goed? We willen weten of we onze doelen halen, of we voortgang boeken met het uitvoeren van de geprogrammeerde activiteiten en wat het effect is van onze activiteiten.

Figuur 29: Kaders voor toetsen van de doelmatigheid.

(Bron: whitepaper hemelwater verbindt, Partners 4 Urban water.)

Monitoringsopzet

De gemeente zet de komende tijd geld, tijd en materiaal in om projecten te realiseren, inwoners te betrekken en de informatievoorziening op orde te krijgen. We monitoren de voortgang door tijdens de doorlooptijd van het GRP informatie te verzamelen over specifieke thema's zoals:

- **De input: zoals geld, personeel en materiaal.**
- **De uitvoering van interventies en activiteiten.**
- **De gerealiseerde prestaties zoals het bereik, het aantal deelnemers, het aantal projecten.**
- **De uitkomsten, ofwel de effecten in de openbare ruimte.**

Rapportage

Jaarlijks wordt de voortgang van het GRP voorgelegd aan het college van B&W en de gemeenteraad via de jaarrekening. De jaarrapportage bestaat uit een score op verschillende prestatie-indicatoren. Deze prestatie-indicatoren zijn weergegeven in tabel 6. Op termijn vervangen we de rapportage door het dashboard dat momenteel in ontwikkeling is. Op dit dashboard is de actuele voortgang van het GRP digitaal te volgen.

Vijfjaarlijks vindt een uitgebreide evaluatie plaats. De prestatie-indicatoren vormen input voor een breed overleg met verschillende experts, waarbij de scores van de prestatie-indicatoren breder tegen het licht worden gehouden. Dit doen we om de effecten van ingezette middelen goed te volgen. Waar nodig sturen we bij of ontwikkelen we nieuwe instrumenten. De resultaten van de evaluatie delen we met de gemeenteraad.

Tabel 6: Prestatieindicatoren per thema.

Principes GRP	Waterrobuust	Omgevings-bewust	Participatief	Datagedreven	Doelmatig
Prestatie indicatoren	% Onthard op-pervlak	Aantal projecten met derden	Aantal projecten met bewoners	Gebruik van dashboard	Aantal meldingen
	% Afgekoppeld oppervlak	€ Meekoppelen met andere projecten	€ stimulering bewoners-initiatieven	Gebruik van waterloket	Kosten
	€ Verstrekte stimulerings-regeling	Output RIVUS	Impact communicatie		Medewerkers-tevredenheid
	Verminderd aantal risico-panden	Aantal publicaties	Aantal klimaat-adaptieve schoolpleinen		Uitgevoerde projecten (€, aantal, impact)

Bijlagen

Inhoudsopgave bijlagen

Bijlage 1	**Begrippen en definities**	**53**
Bijlage 2	**Wet- en regelgeving**	**58**
Bijlage 3	**Terugblik GRP 2014-2020**	**61**
Bijlage 4	**Resultaten wijkanalyse**	**66**
Bijlage 5	**Financiën**	**68**

Bijlage 1

Begrippen en definities

Aanbod op rwzi
De totale hoeveelheid afvalwater die wordt aangeboden aan de rwzi.

Afvalwaterakkoord
Een akkoord tussen waterschap en gemeente. Het bevat afspraken over overnamepunten en afnamehoeveelheden. Daarnaast staat in het afvalwaterakkoord hoe partners omgaan met uitwisseling van (meet)gegevens, elkaar informeren in de situatie van groot onderhoud of calamiteiten, enzovoort.

Afvloeiend hemelwater
Neerslag die tot afstroming komt.

Afkoppelen/niet-aankoppelen
Het op de gemengde of vuilwaterriolering aangesloten afvoerend verhard oppervlak loskoppelen en aansluiten op een hemelwatervoorziening. Bij nieuwbouw: het niet aansluiten van afvoerend verhard oppervlak op een vuilwatersysteem.

Afnamehoeveelheid
De toegestane hoeveelheid afvalwater dat op het overnamepunt wordt aangeboden.

Afvalwater
Al het water waarvan de houder zich - met het oog op de verwijdering daarvan - ontdoet, voornemens is zich te ontdoen of zich moet ontdoen.

Afvalwaterketen
Het geheel van rioleringstechnische en zuiveringstechnische werken (waaronder riolering, gemalen, persleidingen, rwzi).

Algemene regels
De lozingen worden tegenwoordig hoofdzakelijk geregeld via algemene regels (AmvB's). Uitgangspunt: de lozer mag niets doen waarvan hij kan verwachten dat het problemen oplevert voor het riool, de zuivering of het (water)milieu.

Asset management
Maximaliseren van de waarde van bezittingen door het optimaal uitbalanceren van onderhoud en vervanging in relatie tot kosten, prestaties en risico's.

Basisrioleringsplan (BRP)/verbreed BRP
Plan waarin de hydraulische afvoercapaciteit, de vuilemissie en het aanbod op de rwzi wordt getoetst voor de bestaande en toekomstige plansituatie (planhorizon ca. 10-15 jaar). Het plan bevat in de regel verbeteringsmaatregelen om in de toekomstige situatie te voldoen aan de wensen/eisen van gemeente en waterbeheerder. In een verbreed BRP zijn de zorgplichten grondwater en regenwater meer expliciet uitgewerkt.

Bergbezinkbassin
Voorziening voor de opvang en bezinking van overtollig regenwater.

Blauw-groene verbindingen
Aaneenschakeling van water- en groenvoorzieningen, goed te combineren met natuurontwikkeling en opvang/infiltatie van regenwater.

Circulaire economie
Economie gericht op en maximaal hergebruik van (afval)stoffen.

DeltaPlan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA)
Het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie is een gezamenlijk plan van gemeenten, waterschappen,

provincies en het Rijk. Het Deltaplan versnelt en intensiveert de aanpak van wateroverlast, hittestress, droogte en de gevolgen van overstromingen.

Drukriolering
Een mechanisch rioleringssysteem waarbij het afvalwater via kleine pompjes en persleidingen wordt verpompt naar een ontvangstput. Drukriolering wordt vaak toegepast in het buitengebied. Het systeem is niet geschikt voor het transporteren van regenwater.

Energie- en grondstoffenfabriek
Aangepaste rwzi voor de terugwinning van energie en grondstoffen uit afvalwater en biomassa.

Gemeentelijk rioleringsplan (GRP)/verbreed GRP
Een strategische nota waarin op hoofdlijnen de visie van het gemeentebestuur voor de komende planperiode is neergelegd met betrekking tot aanleg en beheer van het rioleringssysteem. Het GRP is een verplicht planinstrument volgens de Wet Milieubeheer (in de toekomst Omgevingswet). In een verbreed GRP zijn de gemeentelijke watertaken mbt de zorgplichten stedelijk afvalwater, grondwater en regenwater concreet uitgewerkt.

Gemengd rioolstelsel (GEM)
Rioolstelsel waarbij afvalwater en regenwater door één buizenstelsel worden ingezameld en afgevoerd.

Gescheiden rioolstelsel (GS)
Rioolstelsel waarbij afvalwater en regenwater door afzonderlijke buizenstelsels worden Ingezameld en afgevoerd. Het afvalwater wordt afgevoerd naar een rwzi, (een groot deel van) het regenwater wordt rechtstreeks afgevoerd naar het oppervlaktewater.

Groen dak
Begroeid dak, heeft niet alleen een beschermende functie, maar vangt ook fijnstof af, werkt verkoelend, vertraagt de waterafvoer en draagt positief bij aan vergroening van de stad.

Grondwater
Grondwater is altijd en overal aanwezig. Afhankelijk van de grondsoort wordt het direct onder of juist dieper onder het maaiveld gevonden.

Hemelwaterafvoer
Afvoer van hemelwater voordat het tot afstroming komt over het wegdek of via de riolering.

Hemelwatersysteem
Het geheel aan voorzieningen voor de gescheiden inzameling en transport van regenwater.

Hemelwaterriool
Riool alleen bestemd voor de inzameling en het transport van afstromend regenwater.

Hemelwateruitlaat
Voorziening bedoeld voor de directe lozing van regenwater op oppervlaktewater of groene berging.

Hittestress
Het optreden van extreme hitte door een ongunstige combinatie van zonnestraling, temperatuur en bebouwing. Dit treedt meestal op in dicht bebouwde centra met een laag ventilatievermogen of geringe luchtcirculatie.

Hoofdrioolgemaal
Eindgemaal, meestal in beheer en eigendom van een waterbeheerder, via welke het afvalwater wordt getransporteerd naar een rwzi.

Huishoudelijk afvalwater
Afvalwater dat overwegend afkomstig is van menselijke stofwisseling en huishoudelijke werkzaamheden.

Hydraulische afvoercapaciteit
De capaciteit van een rioolstreng of rioleringssysteem om overtollig water af te voeren.

IBA
Systeem voor Individuele Behandeling van Afvalwater. Vergelijkbaar met een verbeterde septic-tank.

Ingrijpmaatstaf
Grenstoestand van een rioleringsobject waarbij ingrijpen noodzakelijk is en maatregelen moeten worden opgesteld.

Infiltratievoorziening
Een waterdoorlatende ondergrondse voorziening die het regenwater opvangt en het langzaam laat wegzakken in de bodem.

Inspecteren
Het waarnemen, herkennen en beschrijven van de toestand van rioleringsobjecten.

Kapitaallasten
De langjarige kosten verband houdend met een nieuwe investering die niet direct is afbetaald.

Maaiveld
Veelgebruikte term om een hoogte aan te kunnen relateren. Meestal is bedoeld het straatniveau of de hoogte van een groenstrook.

MJIP
Meerjaren investeringsprogramma

Nieuwe sanitatie
Geheel van duurzame sanitaire voorzieningen zoals composttoiletten, natuurlijke filters e.d. voor de lokale verwerking van afvalwater.

Noodberging
Opvang voor overtollig regenwater bij extreme buien

Omgevingsgericht
Rekening houdend met de gewenste toekomstige inrichting van het openbare gebied.

Openbare riolering
Het gedeelte van de buitenriolering in eigendom en beheer bij de overheid (in de meeste gevallen is dit de gemeente).

Overlastfrequentie
Het theoretisch gemiddeld aantal malen per jaar dat ernstige hinder of wateroverlast optreedt als gevolg van o.a. een gebrekkige hydraulische afvoercapaciteit.

Overnamepunt
Punt waar de overdracht plaatsvindt van het afvalwater uit de riolering aan het transportsysteem van het waterschap.

Persleiding
Een leiding waardoor rioolwater met gebruikmaking van één of meerdere pompen onder overdruk wordt afgevoerd.

Randvoorziening
Vloeistofdichte voorziening als onderdeel van het rioolstelsel met als het doel het afvangen van vuil en/of bergen van overtollig afvalwater. Dergelijke voorzieningen worden toegepast ter verbetering van de waterkwaliteit.

Relinen
Het inbrengen van een verstevigende constructie ter versterking van de buis. Meestal in de vorm van een in te brengen flexibele kous die door hete lucht, of water en/of licht uithardt en de buis duurzaam herstelt.

Restlevensduur
Resterende levensduur van een riool, gebaseerd op de toestand van het riool (technische restlevensduur) of de leeftijd van het riool (theoretische restlevensduur).

Retentiebassin
Een ruimte al of niet overdekt, voor het tijdelijk opslaan van overtollig regenwater.

Riolering
Het geheel van riolen, rioolputten en bijbehorende voorzieningen voor de inzameling en het transport van afvalwater.

Rioleringsbeheer
Zorg voor het goed functioneren van het rioleringssysteem.

Rioolheffing
De belasting die bewoners en bedrijfsleven moeten betalen om gebruik te mogen maken van de riolering. De heffing kan uit een aansluitheffing en een afvoerheffing bestaan. De aansluitheffing wordt geheven wegens het hebben van een aansluiting op het gemeentelijk riool. De rioolafvoerheffing wordt geheven wegens het afvoeren van rioolwater afkomstig van de gebruiker van een onroerend goed.

Rioleringsbeheerplan (RBP)/verbreed RBP
In een rioleringsbeheerplan staat op welke wijze het rioleringssysteem wordt beheerd. Het bevat o.a. onderhoudsstrategieën en een vervangingsplanning riolering. In een verbreed RBP is het onderhoud en beheer ook uitgewerkt voor hemelwater- en grondwatervoorzieningen.

Rioolbeheerder
Openbaar lichaam belast met de zorg voor (het goed functioneren van) de riolering (meestal een gemeente).

Rioolgemaal
Bouwwerk met een inrichting voor het verpompen van afvalwater.

Riooloverstortput
Voorziening die bij hevige of langdurige neerslag in werking treedt en het overtollige regenwater loost op een voorziening of direct op oppervlaktewater.

Rioleringssysteem
Samenstel van riolen en rioolputten voor de inzameling en het transport van afvalwater.

Rioolwaterzuivering (rwzi)
Een inrichting (werk) waar het afvalwater wordt ontdaan (van een groot deel) van de verontreinigingen.

Riothermie
Techniek om thermische energie (warmte) te onttrekken aan het afvalwater en deze her te gebruiken, bijvoorbeeld voor de verwarming van een zwembad.

Sanitatie
Geheel van sanitaire voorzieningen zoals waterleiding, riolering, sanitair e.d. en voorlichting over nut en noodzaak van hygiënische leefomstandigheden als preventieve maatregel tegen gezondheidsklachten/ziekten.

Stedelijk afvalwater
Huishoudelijk afvalwater of een mengsel daarvan met bedrijfsafvalwater, afvloeiend hemelwater, grondwater of ander afvalwater.

Stedelijke wateropgave (SWO)
Onderzoek naar het functioneren van en interactie met het watersysteem, overlast en schade bij extreme buien.

Transitie
Een geleidelijke ombuiging van een bestaande situatie naar een toekomstig gewenste situatie. Bijvoorbeeld de transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie.

Verbeterd gemengd rioolstelsel (VGM)
Gemengd rioolstelsel met ter plaatse van één of meerdere lozingspunten een randvoorziening met als doel vuilemissiereductie of een gemengd rioolstelsel waarbij significant verhard oppervlak is afgekoppeld.

Verbeterd gescheiden rioolstelsel (VGS)
Gescheiden rioolstelsel waarbij een deel van het (meest vervuilde) regenwater wordt verpompt naar de rwzi of alternatieve locatie voor de behandeling van verontreinigd regenwater.

Verhard oppervlak
Het op de riolering aangesloten oppervlak dat tijdens neerslag regenwater afvoert naar het rioleringssysteem.

Vrijvervalstelsel
Rioleringssysteem waarbij het transport van afvalwater plaatsvindt door middel van de zwaartekracht.

Vuilemissie
Het totaal aan vervuilende stoffen afkomstig uit het rioleringssysteem dat (in)direct via riooloverstortputten wordt geloosd op oppervlaktewater.

Vuilwaterriool
Riool alleen bestemd voor de inzameling en het transport van stedelijk afvalwater.

Vuilwatersysteem
Het geheel aan voorzieningen voor de gescheiden inzameling en transport van stedelijk afvalwater.

Waarschuwingsmaatstaf
Grenstoestand van een rioleringsobject waarbij de actuele toestand discutabel is en nader onderzoek benodigd.

Wadi
Een bovengrondse droogstaande groenvoorziening die het regenwater opvangt en langzaam laat wegzakken in de bodem met een overloop naar de riolering.

Waterberging
Opvanglocatie voor overtollig regenwater.

Waterpasserende/waterdoorlatende verharding
Verharding (meestal wegbestrating) die het regenwater laat passeren via grof materiaal in de voegen (waterpasserend) of via het poreuze materiaal (waterdoorlatend).

Water-op-straat
Het verschijnsel tijdens hevige of langdurige neerslag dat water uit de riolering op straat komt te staan of dat regenwater niet in de riolering kan stromen als gevolg van een onvoldoende of belemmerde afvoercapaciteit.

Wateroverlast
Het verschijnsel dat "water op straat" overgaat in wateroverlast in de vorm van ernstige hinder (langdurige onbereikbaarheid) of leidt tot waterschade (bijvoorbeeld water in de woning).

Watertuin
(Gedeelte van) een tuin speciaal ingericht voor de opvang en verwerking van regenwater. Bijvoorbeeld een verlaagd gedeelte, waar het regenwater in kan wegzakken of een vijver met opvangcapaiteit voor regenwater.

Zorgplicht stedelijk afvalwater
De gemeente draagt zorg voor de inzameling en het transport van stedelijk afvalwater dat vrijkomt bij de binnen het grondgebied van de gemeente gelegen percelen.

Zorgplicht hemelwater
De gemeente draagt zorg voor een doelmatige inzameling van het afvloeiend hemelwater, voor zover van degene die zich daarvan ontdoet, voornemens is zich te ontdoen of zich moet ontdoen, redelijkerwijs niet kan worden gevergd het afvloeiend hemelwater op of in de bodem of in het oppervlaktewater te brengen.

Zorgplicht grondwater
De gemeente draagt zorg voor het in het openbaar gemeentelijke gebied treffen van maatregelen teneinde structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de aan de grond gegeven bestemming zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken, voor zover het treffen van die maatregelen doelmatig is en niet tot de zorg van het waterschap of de provincie behoort.

Bijlage 2

Wet- en regelgeving

Europa

De Kaderrichtlijn Water is een Europese wettelijke richtlijn en heeft tot doel, uitgaande van een stroomgebiedsbenadering, oppervlaktewater en grondwater in zowel kwalitatief als kwantitatief opzicht te beschermen en te verbeteren. Deze richtlijn heeft voor iedereen consequenties: voor het Rijk, provincies, waterschappen, Rijkswaterstaat, gemeenten en uiteindelijk ook voor burgers en bedrijven. Naast de maatregelen op Rijksniveau bepalen gemeenten, het waterschap en belanghebbenden -aan de hand van Europese spelregels- wat er in het gebied van Waterschap Drents Overijsselse Delta gedaan kan worden om de waterkwaliteit te verbeteren. Daarbij wordt niet alleen gekeken of de maatregelen technisch mogelijk zijn, maar ook of ze betaalbaar en dus werkelijk uitvoerbaar zijn.

De Europese richtlijn Stedelijk Afvalwater heeft ten doel het milieu te beschermen tegen de nadelige gevolgen van de lozing van stedelijk afvalwater en van het afvalwater van bepaalde bedrijfstakken.

Rijk

Gemeenten hebben de wettelijke taak voor het inzamelen en transporteren van afvalwater en hemelwater toegewezen gekregen op basis van de **Wet Milieubeheer** (art. 10.33 Wm). Deze zorgplicht is vanaf 1 januari 2008 nader uitgesplitst naar de drie zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater (**Waterwet** art. 3.4 t/m 3.6):

1. De doelmatige inzameling en het transport van het stedelijke afvalwater (huishoudelijk afvalwater en bedrijfsafvalwater, eventueel gemengd met hemelwater of grondwater), dat vrijkomt bij de binnen het grondgebied van de gemeente gelegen percelen;
2. De doelmatige verwerking van afvloeiend hemelwater waarvan de houder zich wil ontdoen;
3. Voorkomen van structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand, mits met doelmatige maatregelen, voor de aan de grond gegeven bestemming.

Conform artikel 4.22 van de **Wet Milieubeheer** heeft de gemeente ook een planverplichting voor de rioleringszorg: het rioleringsplan. De zorgplichten zijn zodanig geformuleerd dat iedere gemeente een zekere mate van beleidsvrijheid houdt om een eigen invulling te kiezen voor de lokale situatie. In dit beleidsplan is het beleid verder uitgewerkt in een strategie die aansluit bij het voorzieningen en kenmerken van de gemeente.

Op verzoek van de gemeente kan de provincie ontheffing van deze zorgplicht verlenen in die situaties waar geen sprake is van doelmatig inzamelen van afvalwater. (**let-op, vervalt zodra de Omgevingswet van kracht wordt**) Dit heeft alleen betrekking op percelen buiten de bebouwde kom. Een en ander dient in overleg met de waterschappen te worden opgesteld.

Uitgangspunten bij de afweging voor aanleg van riolering of aanleg van alternatieve systemen zijn:

- De kwetsbaarheid en grondsoort van het gebied of oppervlaktewater.
- De in dat gebied te bereiken doelstellingen voor de emissiereductie.
- De kosten van de systemen.
-

Met het intreden van de **Omgevingswet** veranderd dit. Riolering is net als nu nog steeds verplicht voor percelen gelegen binnen een bebouwde kom van waaruit afvalwater met een vervuilingswaarde van

meer dan 2000 inwonersequivalenten wordt geloosd (art. 2.16 lid 2 sub a Ow). Andere percelen hoeven alleen gerioleerd te worden als dat doelmatig is (art. 2.16 lid 2 sub b Ow). De regel blijft, kort gezegd: rioleren, tenzij. Zowel afzien van riolering in het buitengebied als een alternatieve invulling blijft onder voorwaarden mogelijk. De 40 meter afstandsnorm verdwijnt echter.

De Waterwet regelt het beheer van oppervlaktewater en grondwater, en verbetert ook de samenhang tussen waterbeleid en ruimtelijke ordening. Daarnaast levert de Waterwet een flinke bijdrage aan kabinetsdoelstellingen zoals vermindering van regels, vergunningstelsels en administratieve lasten.

De Wet ruimtelijke ordening (Wro) is een belangrijke wet in de ruimtelijke besluitvorming van Nederland. De Wro is het instrument om ruimtelijke behoeften als wonen, werken, recreëren, mobiliteit, water en natuur in een samenhangende benadering te verdelen.

De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is de basis voor een groot deel van de vergunningen in het domein van de fysieke leefomgeving. Met de Wabo wordt mogelijk gemaakt dat voor een project dat bestaat uit verschillende activiteiten (bouw, aanleg, oprichten, gebruik) met één omgevingsvergunning toestemming kan worden verkregen voor realisatie.

Per 1 januari 2008 hebben **twaalf algemene maatregelen van bestuur** (amvb's) plaatsgemaakt voor één nieuwe algemene maatregel van bestuur: het Besluit algemene regels voor inrichtingen milieubeheer, beter bekend als **het Activiteitenbesluit.** Alle lozingen vanuit particuliere huishoudens worden geregeld op grond van het **Besluit Lozing afvalwater huishoudens**. Er is dus geen individuele vergunning of ontheffing meer nodig. Over het algemeen zullen lozingen vanuit particuliere huishoudens voldoen aan de algemene regels van het besluit. Slechts in bijzondere situaties zal individueel maatwerk nodig zijn. Het besluit regelt zowel indirecte als directe lozingen vanuit huishoudens.

Het Besluit Lozing afvalwater buiten inrichtingen bevat regels voor een groot aantal categorieën van lozingen die het gevolg zijn van activiteiten die plaatsvinden buiten inrichtingen in de zin van de **Wet milieubeheer**. Lozingen vanuit inrichtingen vallen onder het **Activiteitenbesluit** en het lozen vanuit particuliere huishoudens is geregeld met het **Besluit lozing afvalwater huishoudens**. In tegenstelling tot het **Activiteitenbesluit** stelt het **Besluit lozen buiten inrichtingen** slechts regels voor het lozen van afvalwater.

De situatie onder de **Omgevingswet** is hierbij als volgt. Op grond van artikel 5.1 lid 2 Ow is lozing op een oppervlaktewater verboden zonder vergunning voor zover bij **amvb** is bepaald dat een vergunning is vereist. Dat is vooralsnog niet het geval voor lozen van huishoudelijk afvalwater en voor lozingen op andere wateren dan Rijkswateren. Dit betekent dat voor huishoudelijk afvalwater geldt dat regulering voornamelijk plaatsvindt via algemene regels, waarbij decentraal – ter voorzetting van de praktijk onder het huidige recht – een meldingsplicht kan worden ingesteld.

Vanuit de **Woningwet (Bouwbesluit)** wordt de aansluiting op aanwezige rioolvoorzieningen geregeld. Een bouwwerk mag geen gevaar opleveren voor bewoners, gebruikers en omgeving. Daarom heeft de overheid in het B**ouwbesluit 2012** voorschriften voor veiligheid, gezondheid, bruikbaarheid, energiezuinigheid en milieu vastgelegd. Een bouwwerk moet altijd voldoen aan die voorschriften. Het bouwbesluit is relevant voor de rioleringszorg omdat het ook eisen stelt aan de gescheiden inzameling en afvoer van afvalwater en hemelwater op eigen terrein en het voorwaarden stelt aan de waterdichtheid van van een gebouw (o.a. kelders en vloeren).

Regionaal

In het **waterbeheerplan 2016-2021** opgesteld door het Waterschap Drents Overijsselse Delta geeft het waterschap inzicht in de wijze waarop zij inhoud geeft aan haar rol in de afvalwaterketen. Het waterschap streeft samen met de gemeenten en het drinkwaterbedrijf binnen het samenwerkingsverband RIVUS naar minder meerkosten. Een afspraak die in het bestuursakkoord water tussen de VNG, IPO, UvW en het Rijk is gemaakt. Aanvullend is in het klimaatakkooord afgesproken dat in 2040 gemeenten en het waterschap klimaatneutraal zijn. Ook in de waterketen wordt energie bespaard en waar mogelijk teruggewonnen.

Bijlage 3

Terugblik GRP 2014-2020

De inwoners van Raalte zijn tevreden over de buitenruimte. Dit ondanks de bezuinigingen die de gemeente vanaf 2014 is gestart en hun uitwerking hebben gevonden in de integrale visie openbare ruimte (IVOR). Voor riolering betekent dit een korting van circa 100.000 euro per jaar op beheer en minder geld voor het onderhoud van openbaar groen, waar de wadi's en andere bovengrondse hemelwatervoorzieningen behorende tot de riolering onder vallen. Daarnaast heeft de gemeenteraad besloten om de rioolheffing vanaf 2016 te bevriezen. De opgave voor het ontvlechten van afvalwater en hemelwater, het wegnemen van wateroverlastlocaties, het ontzorgen van het buitengebied en het vervangen en renoveren van oude rioolstrengen vraagt om aanvullende investeringen die nu niet beschikbaar zijn. Het is dan ook de vraag of het rioolstelsel met de huidige middelen en met het oog op de toekomst, in stand kan worden gehouden.

De afgelopen planperiode 2014 – 2020 is veel werk verzet. De afdeling beheer heeft met de beperktere middelen en personele capaciteit een groot deel van de geplande activiteiten kunnen uitvoeren. Onderzoek, projecten en pilot's zijn ingezet om het rioolbeheer verder te professionaliseren en de instandhouding van het riool te kunnen sturen op kosten en aanvaardbare risico's. In deze paragraaf worden de uitgevoerde activiteiten van de lopende planperiode in beschouwing genomen.

Hemelwater

Het 100% ontvlechten van hemelwater en afvalwater loopt als een rode draad door het vorige GRP. Dit doel is ingezet om schoon en vies water te scheiden, de waterkwaliteit van het oppervlaktewater te verbeteren, wateroverlast en schade aan woningen en bedrijven in de gemeente te beperken of weg te nemen en om minder schoon water naar de rwzi's te verpompen. Hierbij hanteert de gemeente de vastgestelde normen voor wateroverlast die zijn opgenomen in het vorige GRP. Afspraken met het waterschap over het waterkwaliteitsspoor worden alleen gehaald als de verwachte vuilvracht, het volume water dat uit de riooloverstort stroomt, ook bij de te verwachten extremere neerslag niet toeneemt. Vanuit gezondheidsoogpunt mogen ook het aantal ziekmeldingen door water op straat bij hevige neerslag niet toenemen. De huidige beschikbare (beleids)ruimte bij het oppakken van deze opgave zit alleen in het vergroten van het fysieke rioolsysteem (bovengronds en ondergronds).

Hemelwaterbeleid biedt een kader bij het ontvlechten van hemelwater en afvalwater en het oppakken van de knelpunten voor wateroverlast. Raalte heeft geen vastgesteld hemelwaterbeleid anders dan opgenomen in het GRP 2014-2020. De ambities en bijhorende beleidsuitgangspunt voor wateroverlast uit het bestaande GRP zijn uitgewerkt in het "masterplan hemelwater" (onderdeel van het brp Raalte en Heino). Verkregen inzichten uit het masterplan hemelater zoals de voorkeursvolgorde afkoppelen moeten nog verfijnd worden. Wel zijn deze inzichten verwerkt in het programma van eisen voor de openbare ruimte en toegepast in diverse projecten. Nu het Deltaplan Ruimtelijke adaptatie (DPRA) niet meer vrijblijvend is, moeten de knelpunten voor wateroverlast, overstroming, droogte en hitte voor 2050 zijn opgelost. De vastgestelde hemelwaterverordening biedt de mogelijkheid om deze opgave met bewoners op te pakken, maar daar is nog geen gebruik van gemaakt (met uitzondering in het buitengebied). De ingrediënten zijn voor handen, maar niet eenduidig vastgelegd in één document.

Gezien de opgave is de noodzaak voor vastgesteld hemelwaterbeleid belangrijker dan ooit.

Beheer

Algemeen

Raalte heeft het beheer en onderhoud ondanks de bezuinigingsronde verder geprofessionaliseerd. De samenwerking in RIVUS verband heeft daarbij geholpen. Denk hierbij aan gezamenlijk aanbesteden van werken, opzetten van eenduidige formats voor bestekken, meet- en montoringgegevens via meetplannen en meer. Het rioleringsbeheerplan laat zien welke voorzieningen de gemeente beheert, hoe ze worden onderhouden en met welke frequentie. Problemen die zich voordoen worden vaak snel opgelost. In de huidige planperiode is het achterstallig onderhoud van kolken en lijngoten opgepakt en is de reinigingsfrequentie daarop aangepast. De koppeling tussen kolkenzuigen en straatvegen wordt meegenomen naar de volgende planperiode. Uit de klachtenregistratie en inspectiegegevens is een gebiedsbreed beeld ontstaan van de status van de riolering, deze is goed.

Meetgegevens

Raalte meet veel. Het grondwatermeetnet is uitgebreid en ook in de riolering zijn diverse objecten voorzien van meetapparatuur. Dit genereert veel data, die ook veel inzichten opleveren. Dankzij het uitgebreide grondwatermeetnet zijn grondwateroverlastlocaties in kaart gebracht. Door het meetnet in de riolering zijn de berekeningen voor de basisrioleringsplannen aangescherpt. De gemeente heeft inzicht in het functioneren van het systeem.

Het verwerken van alle rioolgegevens is een uitdaging. Het doel om het gegevensbeheer op orde te krijgen is onvoldoende gehaald. Wel is extra capaciteit voor het gegevensbeheer vrijgemaakt. Deze capaciteit is ook voor andere activiteiten ingezet. De gegevens zijn de basis voor goed rioleringsbeheer en worden met het oog op risico-gestuurd beheer en onderhoud alleen maar belangrijker. Aanvullende capaciteit en focus op de taakstelling is nodig om de gegevens goed op orde te krijgen en te houden.

Gemalen

Hoofdgemalen

De gemalen in de bebouwde kom worden onderhouden door het waterschap. De afgelopen planperiode heeft de gemeente de samenwerking op het gebied van gemalenbeheer met het waterschap geïntensiveerd. De gemalen zijn voorzien van nieuwe telemetrie en aangesloten op het ClearSCADA systeem van het waterschap. Het waterschap verhelpt de storingen en zorgt voor het preventief onderhoud van de gemalen. De gemalen verkeren zodoende in goede conditie.

Drukriolering

De vervanging van het telemetriesysteem van de drukriolering is vervroegd. De provider van de bestaande communicatie stopt met de ondersteuning van de gebruikte communicatietechniek. Door telemetrie worden storingsmeldingen snel zichtbaar en kan adequaat worden geacteerd. Tijdens kantooruren wordt het beheer door eigen personeel uitgevoerd, de piket is uitbesteed. Ondanks het grote aantal drukrioleringspompjes (circa 650 stuks) ligt het aantal MOR meldingen (circa 25 per jaar) en het aantal geprioriteerde storingen (circa 450) laag. Het aantal storingen ligt daarmee in Raalte beneden de norm die RIONED in de leidraad riolering heeft ogenomen (1 storing per gemaal per jaar, waarbij geen water wordt afgevoerd). Op basis hiervan kan gesteld wordt dat de drukriollering in goede staat verkeert.

Risico-gestuurd beheer en onderhoud

Alle riolen zijn nu 1 keer met videoinspectie geïnspecteerd. Hierdoor is een goed inzicht in de actuele status van de riolen. Inzichten die belangrijk zijn voor het bepalen van de vervangingsopgave van de riolering of het bepalen van investeringen in reparatie en renovatie. In samenwerking met RIVUS heeft de gemeente Raalte een risico-gestuurde procesbenadering ontwikkeld voor de

vernieuwingsopgave van het vrijvervalrioolstelsel. Onderzoek toont aan dat de restlevensduur van het riool met deze methodiek kan worden opgerekt. Hierdoor kunnen investeringen voor de vervangingsopgave over een langere periode worden uitgesmeerd en op korte termijn kosten worden bespaard.

Risico-gestuurd is het zoeken naar de goede balans tussen de kosten en de geaccepteerde risico's die horen bij de prestaties (instandhoudingsniveau) van het rioolsysteem. Zo wordt geaccepteerd dat mogelijk vaker water op straat staat door verstoppingen, vaker gemaalstoringen worden gemeld of door kapotte riolering gaten in het wegdek ontstaan. Waar deze hinder mag ontstaan is afhankelijk van het belang van de locatie. Het prioriteren van de rioolstrengen is daar een belangrijk onderdeel in, maar is niet uitgevoerd. Daardoor zijn ook de waarschuwing en ingrijpmaatstaven per type riool (en prioriteitsrange) nog niet vastgelegd. Het prioriteren van strengen en daaraan gekoppeld de waarschuwing- en ingrijpmaatstaven zijn noodzakelijk om eenduidig risico-gestuurd beheer en onderhoud uit te voeren, nu vindt dat vooral op ad-hoc basis plaats.

Activiteiten

De vervangingsopgave

De gemeente heeft afgelopen jaar veel rioolrenovaties en vervangingen uitgevoerd. In totaal stonden ruim 27 projecten op de planning. Al deze projecten zijn uitgevoerd. Aanvullend zijn diverse projecten uitgevoerd die niet in dit GRP gepland stonden. Vanuit het oogpunt werk met werk maken konden projecten in de openbare ruimte worden benut voor het verbeteren van de riolering.

Onderzoeken

Raalte is een lerende organisatie. Veel onderzoek is uitgevoerd voor het vergroten van stelselkennis en inzicht. Meetgegevens zijn gebruikt voor het verbeteren van de rioleringsmodellen voor de basisrioleringsplannen (brp's). Wij weten nu beter waar de ruimte in het rioolsysteem zit en wat de gevolgen zijn van extreme neerslag(kwalitatief en kwantitatief). Hierdoor kan de gemeente scherpere keuzes maken bij het bepalen van noodzakelijke maatregelen. Denk hierbij aan wateroverlastlocaties bij extreme neerslag prioriteren, maatregelen voor het beperken van overlast vormgeven en het maken van keuzes voor de beheer en onderhoudsstrategie in een wijk.

Duurzaamheid is een belangrijk thema binnen de samenwerking met RIVUS. Samen met de partners heeft Raalte onderzoek uitgevoerd naar het terugwinnen van fosfaat uit urine, een mooie meststof voor de landbouw. Daarnaast is Raalte de eerste gemeente binnen RIVUS die bestaande VGS stelsels heeft omgebouwd naar VGS 2.0. Hierdoor verbetert de waterkwaliteit van het oppervlaktewater en wordt er minder schoon hemelwater naar de zuivering verpompt. De uitgevoerde onderzoeken dragen bij aan het verbeteren van onze leefomgeving.

Buitengebied

Het buitengebied in de gemeente Raalte is omvangrijk en zo ook de huidige problematiek in het gebied. Vrijwel alle percelen in het buitengebied zijn aangesloten op de drukriolering, of zijn aangesloten op een IBA. Diverse percelen zijn niet aangesloten op de drukriolering of IBA en voor deze percelen heeft de provincie een ontheffing verleend. De voorziene aansluitverordening had ten doel om de aansluiting van deze percelen op het drukrioleringssysteem of een IBA af te dwingen. Hier is om twee redenen vanaf gezien:

1. Een onvolledig beeld van de niet aangesloten percelen;
2. De hoeveelheid niet aangesloten percelen is relatief klein, waardoor het opstellen van een aparte verordening niet de politieke voorkeur genoot.

De ontheffing biedt de gemeente de tijd om samen met het waterschap uit te zoeken welke percelen niet zijn aangesloten en de manier van ontzorgen van het buitengebied het meest doelmatig kan

worden uitgevoerd. Daarbij moet over de volgende onderwerpen worden nagedacht:
1: criteria voor het wel of niet aansluiten van percelen op bestaande persleidingen;
2: regels opstellen voor niet aangesloten percelen;
3: regels opstellen voor het ontvangen van hemelwater van afgekoppelde percelen.

Percelen kunnen niet zondermeer worden aangesloten op het drukrioleringssysteem. Het fysieke systeem, de drukriolering, is (te) krap gedimensioneerd. Het ontzorgen van niet aangesloten percelen leidt mogelijk tot nieuwe problemen elders in het drukrioleringsstelsel (meer storingen bij gemalen, wateroverlast in woningen). De krapte in het drukrioleringssysteem wordt versterkt door de afvoer van hemelwater. Primair hoort hemelwater niet op de drukriolering te zijn aangesloten. De hemelwaterverordening van de gemeente is gebruikt om perceeleigenaren in het buitengebied te dwingen het hemelwater af te koppelen en voor zover mogelijk op eigen terrein te verwerken. Dit vormt het derde belangrijke aandachtspunt in het buitengebied.

Niet alle perceeleigenaren kunnen het hemelwater op eigen terrein verwerken. Veel perceeleigenaren hebben het hemelwater op de bermsloten aangesloten. Het beheer en onderhoud van de bermsloten is door de bezuinigingen versoberd. Perceeleigenaren die hemelwater op de bermsloten hebben aangesloten ervaren waterhinder door drassige percelen of grondwateroverlast. De bermsloot is onderdeel van de weg en in beginsel geen hemelwatervoorziening. De vraag rijst of deze stelling gehandhaafd kan blijven.

Momenteel wordt het elektro/mechanische deel van de drukriolering vervangen. Deze investering is vervroegd omdat de bestaande telemetrie moet worden vervangen (geen ondersteuning door de dienstverlener). De telemetrie is noodzakelijk om het gemaalbeheer in het buitengebied goed uit te voeren en beter inzicht te krijgen in het daadwerkelijk functioneren van het drukrioleringssysteem.

De vervanging biedt geen uitkomst voor het capaciteitsvraagstuk. De bestaande persleidingen zijn relatief jong, het vervangen van deze leidingen zou kapitaalvernietiging zijn. De komende 10 à 20 jaar wordt ingezet op het in stand houden van het systeem. Voor de wijze van inzameling van afvalwater in het buitengebied op de lange termijn gaat wel een visie opgesteld worden.

Beschikbare middelen en personeel

Taken

De gemeentelijke watertaken beslaan overtollig grondwater, afvloeiend hemelwater en afvalwater. Deze zorgplichten vragen om planvorming, onderzoek, onderhoud, uitvoeren en begeleiden van maatregelen en procesfacilitatie bij interne en externe stakeholders. De taken van de afdeling rioolbeheer zijn omvangrijk en complex. De complexiteit van het werk neemt toe en daarmee ook de noodzaak tot afstemmen.

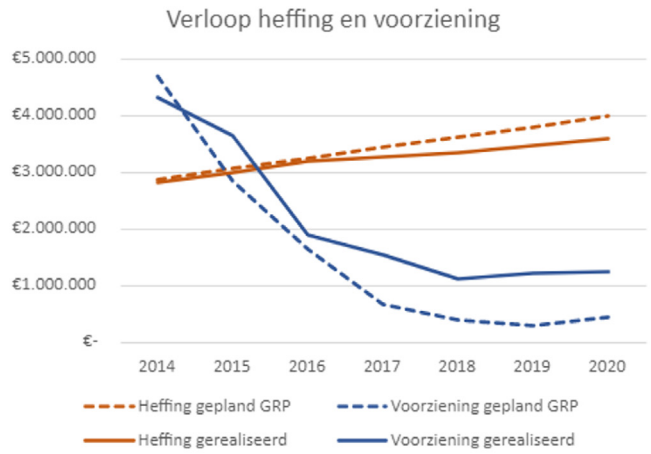
Personeel

De personele bezetting is ondermaats. In totaal is 5,5 fte beschikbaar en daarmee een structureel tekort van 0,6 fte. Dit heeft geresulteerd in extra inhuur van capaciteit en het verschuiven van geprioriteerde taken binnen de bestaande formatie. Inhuur neemt kennis mee, zowel bij het komen als bij het gaan. Inhuur vraagt om ondersteuning vanuit de bestaande formatie en extra aandacht bij de overdracht. Door het verschuiven van taken worden rollen onduidelijk en wordt de noodzaak voor aanvullend overleg vergroot. Het niet op orde hebben van de formatie kost meer tijd van het bestaande team, waardoor minder tijd overblijft voor de primaire processen.

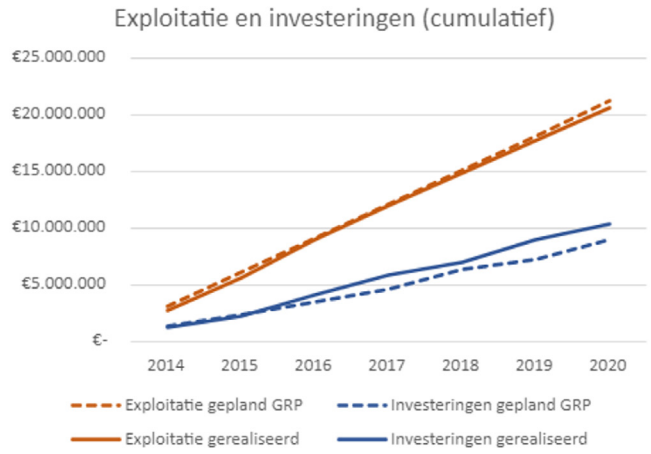
Financiën

Sinds 2016 is de rioolheffing bevroren. De heffing stijgt alleen met de inflatie mee. Doel voor de stilstand is het reduceren van de voorziening. De voorziening is over de laatste planperiode gedaald met 70%. Een mooi resultaat, maar minder groot dan gepland.

De exploitatiekosten zijn iets lager dan geraamd maar door structurele onderbezetting zijn niet alle taken uitgevoerd. De investeringen zijn hoger dan geraamd. Dit komt door de bijdrage aan ruimtelijke ontwikkelingen zoals de Almelosestraat en Laag Zuthem, waar werk met werk is gemaakt. Figuren 1 en 2 geven het verloop de financiële ontwikkelingen en afname van de voorziening in deze planperiode weer.

Figuur 1: Ontwikkeling exploitatie versus investeringen

Figuur 2: Ontwikkeling verloop heffing en voorziening

Bijlage 4

Resultaten wijkanalyse

Opgaven en ontwikkelingen (1 klein - 3 groot)

	Hemelwateroverlast	Grondwaterproblemen	Falen dwa riolen	Oppervlaktewater	Ontharden		Afkoppelopgave	Ondergrondse maatregelen	Beheer	Leefbaarheid	Ruimtelijke ontwikkelingen	Gemeentelijke opgaven	Maatschappelijke ontwikkelingen	Totaal score	Geraamde projectkosten
Langkamp	3	3	1	1	3		3	3	1	1	3	3,0	3	28	€ 7.326.130
Westdorp	3	3	2	1	3		3	1	1	1	1	3,0	3	25	€ 4.456.013
Hartkamp	3	2	1	1	2		3	2	2	1	3	2,5	2	24,5	€ 3.859.955
Heino Centrum	3	1	2	1	3		3	3	1	1	1	2,5	2	23,5	€ 1.637.852
De Zegge	3	1	2	3	3		1	1	3	1	1	3,0	1	23	€ 2.051.752
Heino Zuid	2	2	2	3	2		3	2	1	1	1	2,0	2	23	€ 3.250.178
De Kampen	1	1	2	1	2		3	2	2	1	2	2,5	3	22,5	€ 4.216.625
Heeten Kern	3	1	2	1	2		3	1	2	1	1	2,0	3	22	€ 777.930
Blekkerhoek	3	1	1	1	3		3	1	1	1	1	2,0	3	21	€ 588.072
Raalte Centrum	2	2	1	1	3		3	1	1	1	2	2,0	2	21	€ 2.205.780
Drostenkamp	2	2	2	3	1		2	3	1	1	1	1,5	1	20,5	€ 1.109.563
De Olykampen	1	1	2	1	3		3	1	1	1	1	2,5	3	20,5	€ 0
Luttenberg	2	1	1	3	2		2	2	1	1	1	2,0	2	20	€ 323.374
Mariënheem	1	2	1	3	2		2	1	1	1	2	2,0	2	20	€ 171.201
De Hees	2	2	1	3	3		1	1	1	1	2	1,5	1	19,5	€ 0
Het Raan West	2	1	2	1	2		3	1	1	1	1	2,5	2	19,5	€ 298.434
De Enk	1	1	2	3	3		1	1	1	1	2	1,5	2	19,5	€ 0
De Vloedkampen	2	1	2	1	2		3	1	1	1	1	2,0	2	19	€ 963.331
Het Raan Oost	1	1	2	1	2		3	1	1	1	1	2,5	2	18,5	€ 295.792
Broekland	2	2	1	1	1		2	1	1	1	1	2,0	2	17	€ 598.021
Nieuw Heeten Kern	1	1	2	1	2		2	1	1	1	1	1,5	2	16,5	€ 337.621
Lierderholthuis	1	1	1	1	2		2	1	1	1	1	2,5	2	16,5	€ 422.335
Laag Zuthem Kern	1	2	1	1	1		2	1	2	1	1	1,5	1	15,5	€ 0
Tijenraan	1	1	1	1	1		2	1	1	1	2	2,0	1	15	€ 0
Kiezebos	1	1	2	1	2		1	1	1	1	2	1,0	1	15	€ 0
Blankenfoort	1	1	1	1	3		1	1	1	1	1	1,0	1	14	€ 0
Het Overstigt	1	1	1	1	2		1	1	1	1	1	1,0	2	14	€ 0
Salland	1	1	1	1	2		1	1	1	1	1	1,0	2	14	€ 0
Franciscushof	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1,0	1	12	€ 0
Totaal															**€ 34.889.959**

Bijlage 5

Financiën

Boekwaarde

De gemeente Raalte hanteert de volgende financiële uitgangspunten:

- Activa- en afschrijvingsbeleid: De investeringen worden geactiveerd op basis van de beleidsnota activa- en afschrijvingsbeleid (2019). Hierin zit een duidelijke splitsing tussen onderhoud en vervanging, waarbij het essentieel is of dit tot levensduur verlenging leidt of niet. De gemalen, rioolstelsels en hemelwaterbekkens worden in 40 jaar afgeschreven. De elektro mechanische drukriolering en gemalen worden in 15 jaar afgeschreven.
- Activeren: De investeringen worden gemiddeld voor 25% direct ten laste van de voorziening riolering gebracht. De resterende 75% van de investeringen wordt geactiveerd, dat wil zeggen dat de afschrijving en rente van deze investering ten laste van de voorziening riolering gebracht wordt. In de investeringsbudgetten zijn ook de interne uren voor voorbereiding, projectleiding en toezicht opgenomen.
- Rente: Investeringen worden geactiveerd met de rente welke op dat moment in de meest recente begroting is vastgesteld. Op dit moment betreft de rente 2,1%.
- BTW: De BTW van de exploitatiebudgetten en investeringen wordt aan de rioolheffing toegerekend.
- Inflatie: In de huidige berekeningen is geen rekening gehouden met de toekomstige inflatie over de baten en lasten. Omdat de baten en de lasten elkaar in evenwicht moeten houden, de rioolheffing is 100% kostendekkend, heeft dit geen financiële gevolgen. Het maakt de berekeningen alleen eenvoudiger en overzichtelijker.

Exploitatiekosten

Tabel 1: overzicht exploitatiekosten

2021 – 2031: Exploitatiekosten per jaar			
Grootboekrekening (WBS)	**Kostensoort**	**Bedrag**	
Riolering algemeen	Beleid, onderzoek en innovatie	€	70.000
	Externe diensten	€	28.000
	Subtotaal	€	98.000
Drukriolering	Onderhoud drukriolering	€	45.000
	Groot onderhoud	€	30.000
	Materiaalkosten	€	10.000
	Elektriciteit	€	80.000
	Kosten datalijnen	€	24.000
	Onderhoud rioolgemalen	€	121.800
	Licenties/abonnementen software	€	5.000
	Subtotaal	€	315.800
Vrijvervalriolering	Reparaties vrijverval riolering	€	18.000
	Materiaalkosten	€	10.000
	Inspectiekosten	€	60.000
	Schoonmaak	€	56.500
	Doorbelasten straatvegen	€	42.731
	Meten en monitoren	€	3.200
	Subtotaal	€	190.431
Grondwater en infiltratievoorzieningen	Doorbelasting onderhoud bermen en wadi's	€	37.080
	Klein onderhoud	€	15.000
	Licenties/abonnementen software	€	2.000
	Meten en monitoren	€	43.000
	Subtotaal	€	97.080
Overige extracomptabele kosten	Uren (inclusief overhead)	€	890. 106
	Kosten kwijtscheldingen	€	110.313
	Doorbel. en overhead DOWR belastingen	€	51.784
	Afschrijving investeringen	€	659.802
	Rente over investeringen	€	396.524
	Doorbelasting invorderingskosten	€	13.175
	BTW over de exploitatiebudgetten	€	138.302
	Subtotaal	€	2.260.005
	Totaal	**€**	**2.961.316**

Het dagelijks beheer en onderhoud van de riolering en hemelwatervoorzieningen is van essentieel belang om het systeem goed te laten functioneren. Dit betreft bijvoorbeeld de inspectiekosten voor de vrijvervalriolering, maar ook de energiekosten voor de gemalen, personeel en onderzoeken. In het hoofdrapport is daarnaast genoemd dat diverse andere kosten aan de voorziening riolering zijn toegerekend. De toelichting is onderstaand weergegeven.

- **Straatreiniging:** Straatreiniging dient in eerste plaats het beheer van de openbare ruimte. In tweede

instantie treedt een besparing op bij het reinigen van de kolken. 20% van deze kosten worden ten laste van de voorziening riolering gebracht, dit in verband met het voordeel bij het reinigen van de kolken.

- **Onderhoud wadi's en bermen:** Kasten voor aansturing van gemalen en putten van gemalen en overstorten dienen goed toegangkelijk te zijn. Dit vraagt om intensiever onderhoud van dit groen dan de overige bermen en groenstroken. Dit geldt ook voor wadi's. Bewoners zien wadi's vaak aan voor groenvoorziening, maar feitelijk is het een voorziening voor de hemelwaterzorgplicht. In totaal is 37.000 euro aan beheerkosten opgenomen in de exploitatie, 18.500 euro voor het onderhoud van de wadi's en 18.500 voor het onderhoud van de bermen.
- **Invorderings- en overheadkosten DOWR:** DOWR int de gemeentelijke heffingen voor de drie gemeenten. De kosten voor het innen van de rioolheffing worden ten laste van de voorziening riolering gebracht. De kosten voor het innen bedraagt 13.000 euro. De overhead kosten bedragen 52.000 euro.
- **Kwijtscheldingskosten:** De kosten voor kwijtscheldingen worden voor een bedrag van € 110.000 per jaar ten laste van de voorziening riolering gebracht.
- **Onderzoekskosten:** In het vorige GRP werden incidenteel kredieten opgenomen om diverse onderzoeken uit te voeren. In het nieuwe GRP hebben we de algemene onderzoekskosten (niet aan één project gerelateerd) voor € 70.000 per jaar opgenomen binnen de exploitatie.

Onderstaande tabellen (tabel 1, 2 en 3) geven een overzicht van de exploitatiekosten (tabel 1) en de bestede uren voor de rioleringszorg (tabel 2 en 3)

Tabel 2: overzicht uren rioleringsbeheer voor exploitatie

Exploitatie uren										
	2014-2020			2021-2031			Verschil			
Functie	Uren	FTE	In €	Uren	FTE	In €	Uren	FTE	In €	Opmerking
Beheer										
Regisseur	1.370	1,00	€ 166.048	1.370	1,00	€ 166.048	-	0,00	€ -	
Gegevensbeheerder	905	0,66	€ 88.832	-	0,00	€ -	-905	-0,66	€ -88.832	
Beheerder Mechanisch	-	0,00	€ -	1.370	1,00	€ 152.071	1.370	1,00	€ 152.071	
Beheerder vrij verval	-	0,00	€ -	1.370	1,00	€ 152.071	1.370	1,00	€ 152.071	
Buitendienst	1.683	1,23	€ 135.482	1.683	1,23	€ 135.482	-	0,00	€ -	Verplaatst naar projecten riolering.
Technische dienst	430	0,31	€ 37.763	430	0,31	€ 37.763	-	0,00	€ -	
Toezichthouder	600	0,44	€ 63.304	411	0,30	€ 43.363	-189	-0,14	€ -19.941	
Opzichters	460	0,34	€ 51.060	460	0,34	€ 51.060	-	0,00	€ -	
Administratieve ondersteuning	415	0,30	€ 39.765	415	0,30	€ 39.765	-	0,00	€ -	
Subtotaal	5.863	4,28	€ 582.254	7.509	5,48	€ 777.623	1.646	1,20	€ 195.368	
Ruimte										
Ontwikkelaar	175	0,13	€ 22.793	175	0,13	€ 22.793	-	0,00	€ -	Uren worden doorbelast aan andere niet riolering gerelateerde projecten.
Vakspecialist	1.062	0,78	€ 128.718	740	0,54	€ 89.690	-322	-0,24	€ -39.027	
Werkvoorbereider	264	0,19	€ 29.749	-	0,00	-	-264	-0,19	€ -29.749	
Toezichthouder	140	0,10	€ 15.540	-	0,00	-	-140	-0,10	€ -15.540	
Subtotaal	1.641	1,20	€ 196.800	915	0,67	€ 112.484	-726	-0,53	€ -84.316	
Totaal exploitatie uren	7.504	5,48	€ 779.054	8.424	6,15	€ 890.106	920	0,67	€ 111.052	

Tabel 3: overzicht uren rioleringsbeheer voor uitgevoerde projecten

Projecturen										
	2014-2020			2021-2031			Verschil			
Functie	Uren	FTE	In €	Uren	FTE	In €	Uren	FTE	In €	Opmerking
Beheer										
Toezichthouder	-	0,00	€ -	189	0,14	€19.941	189	0,14	€ 19.941	Uren stonden bij de exploitatie
Subtotaal	-	0,00	€ -	189	0,14	€19.941	189	0,14	€ 19.941	
Ruimte										
Vakspecialist	938	0,68	€ 113.689	938	0,68	€ 113.689	-	0,00	-	
Werkvoorbereider	875	0,64	€ 98.600	1.139	0,83	€ 128.349	264	0,19	€ 29.749	
Toezichthouder	460	0,34	€ 51.060	600	0,44	€ 66.600	140	0,10	€ 15.540	
Subtotaal	2.273	1,66	263.349	2.677	1,95	€ 308.638	404	0,29	€ 45.289	
Totaal projecturen	2.273	1,66	€ 263.349	2.866	2,09	€ 328.578	593	0,43	€ 65.230	
Totaal exploitatie uren en projecturen	9.777	7,14	€ 1.042.403	11.290	8,24	€ 1.218.685	1.513	1,10	€ 176.282	
Formatiewijziging t.o.v. vorige GRP								1,34		

* *De uiteindelijke mutatie in FTE's betreft 1,34 FTE, dit is meer dan de mutatie specifiek bij het GRP van 1,10 FTE. Dit komt doordat de vermindering in uren van de vakspecialist (0,24 FTE) bij Ruimte niet leidt tot een lagere formatie. De uren van de vakspecialist worden in totaal behouden en doorbelast aan andere niet GRP gerelateerde projecten, dit deel leidt daardoor niet in vermidering van FTE's.*

Tabel 4: Overzichtstabel lasten, inkomsten en stand voorziening GRP

JAAR	120	BATEN										LASTEN	o				o	i			Egalisatievoorziening			
		x	x	x	x	x		x	x			x		Exploitatiekosten					Investeringkosten					
	Waterverbruik, incl. groot-verbruikers	aantal woningen	rioolheffing KDP 2021	stijging in procenten	inkomsten woningen	inkomsten niet woningen	stijging in procenten	totaal rioolheffing	kwijt-schelding	opbrengsten totaal		uit staat C. kapitaal-lasten bestaand	beheer-kosten	BTW component exploitatie	BTW component investering	onderzoeken, nu correctie veld	personeels-kosten	investering totaal	investering deel direct afboeken	kapitaallasten nieuw cumulatief	lasten totaal	mutatie voorziening		Saldo Egalisatie-voorziening	Boekwaarde
gem-->	gem. -->>	16.418	€ 277	38,7%	4.550.559,06	€ 63.709	38,4%	€ 4.614.268	€ 109.703	€ 4.504.565		€ 513.709	€ 764.806	€ 149.302	€ 375.115	€ 0	€ 983.425	€ 1.792.794		€ 1.253.644	€ 4.427.618	€ 76.947			
2021	1.847.979	15.400	€ 233	1,5%	€ 3.586.890	€ 55.000	1,5%	€ 3.641.890	€ 110.313	€ 3.531.577		€ 1.056.325	€ 714.486	€ 140.695	€ 269.850	€ 0	€ 941.890	€ 1.285.000	€ 283.750	€ 0	€ 3.406.996	€ 124.581	-	€ 1.374.581	-€ 18.594.222
2022	1.856.379	15.470	€ 239	2,5%	€ 3.693.312	€ 55.080	2,5%	€ 3.748.392	€ 110.313	€ 3.638.079		€ 1.082.598	€ 717.685	€ 141.367	€ 554.519	€ 0	€ 941.890	€ 2.640.567	€ 660.142	€ 76.045	€ 4.174.246	-€ 536.166	-	€ 838.414	-€ 18.594.222
2023	1.864.779	15.540	€ 244	2,0%	€ 3.784.225	€ 56.182	2,0%	€ 3.840.406	€ 110.313	€ 3.730.093		€ 1.053.270	€ 720.883	€ 142.038	€ 471.660	€ 0	€ 941.890	€ 2.246.000	€ 561.500	€ 180.364	€ 4.071.606	-€ 341.512	-	€ 496.902	-€ 17.902.102
2024	1.873.179	15.610	€ 247	1,5%	€ 3.858.290	€ 57.024	1,5%	€ 3.915.314	€ 110.313	€ 3.805.001		€ 1.026.298	€ 724.082	€ 142.710	€ 463.365	€ 0	€ 941.890	€ 2.206.500	€ 551.625	€ 278.667	€ 4.128.637	-€ 323.636	-	€ 173.266	-€ 18.226.026
2025	1.881.579	15.680	€ 251	1,5%	€ 3.933.726	€ 57.880	1,5%	€ 3.991.606	€ 110.313	€ 3.881.293		€ 961.183	€ 727.281	€ 143.382	€ 336.210	€ 0	€ 941.890	€ 1.601.000	€ 400.250	€ 372.998	€ 3.883.194	-€ 1.901	-	€ 171.365	-€ 19.520.124
2026	1.893.579	15.780	€ 255	1,5%	€ 4.018.196	€ 58.748	1,5%	€ 4.076.944	€ 110.313	€ 3.966.631		€ 945.474	€ 731.850	€ 144.342	€ 320.670	€ 0	€ 941.890	€ 1.527.000	€ 381.750	€ 426.186	€ 3.892.161	€ 74.470	-	€ 245.834	-€ 19.928.293
2027	1.905.579	15.880	€ 258	1,5%	€ 4.104.315	€ 59.629	1,5%	€ 4.163.944	€ 110.313	€ 4.053.631		€ 931.456	€ 736.420	€ 145.301	€ 320.670	€ 0	€ 970.805	€ 1.527.000	€ 458.100	€ 473.811	€ 4.036.562	€ 17.069	-	€ 262.903	-€ 20.958.655
2028	1.917.579	15.980	€ 262	1,5%	€ 4.192.113	€ 60.524	1,5%	€ 4.252.637	€ 110.313	€ 4.142.324		€ 918.360	€ 740.989	€ 146.261	€ 320.670	€ 0	€ 970.805	€ 1.527.000	€ 458.100	€ 517.249	€ 4.072.433	€ 69.891	-	€ 332.794	-€ 21.535.796
2029	1.929.579	16.080	€ 266	1,5%	€ 4.281.622	€ 61.431	1,5%	€ 4.343.054	€ 110.313	€ 4.232.741		€ 905.204	€ 745.559	€ 147.220	€ 341.571	€ 0	€ 970.805	€ 1.626.530	€ 487.959	€ 560.109	€ 4.158.426	€ 74.314	-	€ 407.108	-€ 22.057.436
2030	1.941.579	16.180	€ 266	0,0%	€ 4.308.250	€ 61.431	0,0%	€ 4.369.681	€ 110.313	€ 4.259.368		€ 892.109	€ 750.128	€ 148.180	€ 320.670	€ 0	€ 970.805	€ 1.527.000	€ 458.100	€ 605.596	€ 4.145.588	€ 113.780	-	€ 520.888	-€ 22.502.787
2031	1.953.579	16.280	€ 266	0,0%	€ 4.334.877	€ 61.431	0,0%	€ 4.396.308	€ 110.313	€ 4.285.995		€ 878.868	€ 754.698	€ 149.140	€ 334.320	€ 0	€ 970.805	€ 1.592.000	€ 477.600	€ 647.264	€ 4.212.694	€ 73.301	-	€ 594.189	-€ 22.948.138
2032	1.965.579	16.380	€ 266	0,0%	€ 4.361.504	€ 61.431	0,0%	€ 4.422.936	€ 110.313	€ 4.312.623		€ 865.777	€ 759.267	€ 150.099	€ 356.790	€ 0	€ 970.805	€ 1.699.000	€ 509.700	€ 690.856	€ 4.303.294	€ 9.329	-	€ 603.518	-€ 23.463.306
2033	1.977.579	16.480	€ 266	0,0%	€ 4.388.132	€ 61.431	0,0%	€ 4.449.563	€ 110.313	€ 4.339.250		€ 852.685	€ 763.837	€ 151.059	€ 335.160	€ 0	€ 1.006.948	€ 1.596.000	€ 478.800	€ 740.550	€ 4.329.038	€ 10.212	-	€ 613.730	-€ 23.908.804
2034	1.989.579	16.580	€ 266	0,0%	€ 4.414.759	€ 61.431	0,0%	€ 4.476.190	€ 110.313	€ 4.365.877		€ 839.594	€ 768.406	€ 152.018	€ 315.000	€ 0	€ 1.012.972	€ 1.500.000	€ 450.000	€ 783.963	€ 4.321.953	€ 43.924	-	€ 657.654	-€ 24.399.801
2035	2.001.579	16.680	€ 266	0,0%	€ 4.441.386	€ 61.431	0,0%	€ 4.502.818	€ 110.313	€ 4.392.505		€ 825.424	€ 772.976	€ 152.978	€ 363.300	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.730.000	€ 519.000	€ 821.435	€ 4.474.108	-€ 81.603	-	€ 576.051	-€ 24.965.699
2036	2.001.579	16.680	€ 266	0,0%	€ 4.441.386	€ 61.431	0,0%	€ 4.502.818	€ 110.313	€ 4.392.505		€ 812.355	€ 772.976	€ 152.978	€ 349.650	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.665.000	€ 499.500	€ 871.537	€ 4.477.991	-€ 85.486	-	€ 490.564	-€ 25.460.575
2037	2.001.579	16.680	€ 266	0,0%	€ 4.441.386	€ 61.431	0,0%	€ 4.502.818	€ 110.313	€ 4.392.505		€ 799.286	€ 772.976	€ 152.978	€ 345.870	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.647.000	€ 494.100	€ 901.910	€ 4.486.115	-€ 93.610	-	€ 396.954	-€ 25.888.252
2038	2.001.579	16.680	€ 266	0,0%	€ 4.441.386	€ 61.431	0,0%	€ 4.502.818	€ 110.313	€ 4.392.505		€ 786.217	€ 772.976	€ 152.978	€ 373.947	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.780.700	€ 356.140	€ 887.574	€ 4.348.828	€ 43.677	-	€ 440.631	-€ 26.476.928
2039	2.001.579	16.680	€ 266	0,0%	€ 4.441.386	€ 61.431	0,0%	€ 4.502.818	€ 110.313	€ 4.392.505		€ 767.331	€ 772.976	€ 152.978	€ 388.898	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.851.895	€ 370.379	€ 904.736	€ 4.376.293	€ 16.212	-	€ 456.843	-€ 26.809.355
2040	2.001.579	16.680	€ 272	2,0%	€ 4.530.214	€ 62.660	2,0%	€ 4.592.874	€ 110.313	€ 4.482.561		€ 752.282	€ 772.976	€ 152.978	€ 373.499	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.778.565	€ 355.713	€ 934.509	€ 4.360.952	€ 121.609	-	€ 578.452	-€ 26.478.749
2041	2.001.579	16.680	€ 277	2,0%	€ 4.620.818	€ 63.913	2,0%	€ 4.684.731	€ 110.313	€ 4.574.418		€ 728.623	€ 772.976	€ 152.978	€ 334.105	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.590.975	€ 318.195	€ 991.369	€ 4.317.242	€ 257.177	-	€ 835.629	-€ 26.729.405
2042	2.001.579	16.680	€ 283	2,0%	€ 4.713.235	€ 65.191	2,0%	€ 4.778.426	€ 110.313	€ 4.668.113		€ 706.017	€ 772.976	€ 152.978	€ 359.100	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.710.000	€ 342.000	€ 1.038.037	€ 4.390.103	€ 278.010	-	€ 1.113.639	-€ 27.077.398
2043	2.001.579	16.680	€ 288	2,0%	€ 4.807.499	€ 66.495	2,0%	€ 4.873.995	€ 110.313	€ 4.763.682		€ 693.549	€ 772.976	€ 152.978	€ 436.424	€ 0	€ 1.018.996	€ 2.078.211	€ 415.642	€ 1.090.350	€ 4.580.914	€ 182.767	-	€ 1.296.406	-€ 27.830.783
2044	2.001.579	16.680	€ 294	2,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	2,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 664.215	€ 772.976	€ 152.978	€ 535.285	€ 0	€ 1.018.996	€ 2.548.975	€ 509.795	€ 1.170.830	€ 4.825.074	€ 36.088	-	€ 1.332.494	-€ 28.489.595
2045	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 635.788	€ 772.976	€ 152.978	€ 462.903	€ 0	€ 1.018.996	€ 2.204.300	€ 440.860	€ 1.265.041	€ 4.749.541	€ 111.620	-	€ 1.444.114	-€ 29.261.844
2046	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 524.616	€ 772.976	€ 152.978	€ 438.974	€ 0	€ 1.018.996	€ 2.090.354	€ 418.071	€ 1.347.491	€ 4.674.101	€ 187.061	-	€ 1.631.175	-€ 30.344.973
2047	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 514.723	€ 772.976	€ 152.978	€ 420.842	€ 0	€ 1.018.996	€ 2.004.010	€ 400.802	€ 1.421.214	€ 4.702.531	€ 158.631	-	€ 1.789.806	-€ 31.900.116
2048	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 377.749	€ 772.976	€ 152.978	€ 481.763	€ 0	€ 1.018.996	€ 2.294.108	€ 458.822	€ 1.475.335	€ 4.738.617	€ 122.544	-	€ 1.912.350	-€ 33.183.726
2049	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 326.413	€ 772.976	€ 152.978	€ 756.024	€ 0	€ 1.018.996	€ 3.600.115	€ 720.023	€ 1.538.249	€ 5.285.658	-€ 424.497	-	€ 1.487.854	-€ 34.493.675
2050	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 253.921	€ 772.976	€ 152.978	€ 832.854	€ 0	€ 1.018.996	€ 3.965.971	€ 793.194	€ 1.649.295	€ 5.474.214	-€ 613.052	-	€ 874.801	-€ 35.700.478
2051	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 231.559	€ 772.976	€ 152.978	€ 945.079	€ 0	€ 1.018.996	€ 4.500.375	€ 900.075	€ 1.769.653	€ 5.791.315	-€ 930.153	-	-€ 55.352	-€ 37.259.676
2052	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 212.310	€ 772.976	€ 152.978	€ 363.616	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.731.506	€ 346.301	€ 1.909.360	€ 4.776.536	€ 84.625	-	€ 29.273	-€ 39.934.561
2053	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 187.127	€ 772.976	€ 152.978	€ 296.850	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.413.571	€ 282.714	€ 1.945.311	€ 4.656.951	€ 204.211	-	€ 233.484	-€ 42.778.471
2054	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 153.701	€ 772.976	€ 152.978	€ 358.318	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.706.278	€ 426.569	€ 1.969.669	€ 4.853.206	€ 7.955	-	€ 241.439	-€ 46.138.991
2055	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 150.777	€ 772.976	€ 152.978	€ 360.990	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.719.000	€ 429.750	€ 1.993.873	€ 4.880.340	-€ 19.178	-	€ 222.261	-€ 47.314.291
2056	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 147.854	€ 772.976	€ 152.978	€ 277.608	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.321.945	€ 330.486	€ 2.018.855	€ 4.719.753	€ 141.409	-	€ 363.669	-€ 48.284.343
2057	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 107.721	€ 772.976	€ 152.978	€ 261.146	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.243.553	€ 310.888	€ 2.034.050	€ 4.658.754	€ 202.407	-	€ 566.076	-€ 49.211.247
2058	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 92.818	€ 772.976	€ 152.978	€ 342.832	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.632.535	€ 408.134	€ 2.041.692	€ 4.830.426	€ 30.736	-	€ 596.812	-€ 50.191.302
2059	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 51.919	€ 772.976	€ 152.978	€ 274.045	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.304.975	€ 391.493	€ 2.051.991	€ 4.714.397	€ 146.765	-	€ 743.577	-€ 51.034.327
2060	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 31.908	€ 772.976	€ 152.978	€ 283.218	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.348.659	€ 404.598	€ 2.032.878	€ 4.697.551	€ 163.610	-	€ 907.187	-€ 51.812.783
2061	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 272.158	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.295.990	€ 388.797	€ 2.015.914	€ 4.621.818	€ 239.343	-	€ 1.146.530	-€ 52.625.932
2062	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 306.180	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.458.000	€ 437.400	€ 1.982.553	€ 4.671.082	€ 190.080	-	€ 1.336.609	-€ 53.025.815
2063	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 307.693	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.465.205	€ 439.561	€ 1.971.866	€ 4.664.069	€ 197.092	-	€ 1.533.701	-€ 53.496.276
2064	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 372.120	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.772.000	€ 531.600	€ 1.962.035	€ 4.810.704	€ 50.457	-	€ 1.584.159	-€ 53.222.719
2065	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 416.526	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.983.455	€ 595.037	€ 1.978.639	€ 4.935.151	-€ 73.989	-	€ 1.510.169	-€ 52.957.895
2066	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 454.633	€ 0	€ 1.018.996	€ 2.164.919	€ 649.476	€ 1.996.857	€ 5.045.914	-€ 184.753	-	€ 1.325.416	-€ 52.794.238
2067	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 286.402	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.363.819	€ 409.146	€ 2.020.015	€ 4.660.511	€ 200.650	-	€ 1.526.066	-€ 52.909.638
2068	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 270.570	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.288.428	€ 386.528	€ 2.006.791	€ 4.608.839	€ 252.323	-	€ 1.778.389	-€ 53.014.657
2069	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 327.080	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.557.522	€ 467.256	€ 1.991.184	€ 4.730.469	€ 130.692	-	€ 1.909.081	-€ 53.324.300
2070	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 347.999	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.657.138	€ 497.141	€ 1.978.389	€ 4.768.479	€ 92.683	-	€ 2.001.764	-€ 53.148.173
2071	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 296.562	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.412.200	€ 423.660	€ 1.970.370	€ 4.635.541	€ 225.620	-	€ 2.227.385	-€ 52.978.473
2072	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 277.833	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.323.015	€ 396.905	€ 1.957.225	€ 4.576.912	€ 284.249	-	€ 2.511.634	-€ 52.774.317
2073	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 316.260	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.506.000	€ 451.800	€ 1.942.297	€ 4.655.306	€ 205.856	-	€ 2.717.490	-€ 52.699.063
2074	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 287.070	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.367.000	€ 410.100	€ 1.928.477	€ 4.570.596	€ 290.565	-	€ 3.008.055	-€ 52.546.403
2075	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 256.200	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.220.000	€ 366.000	€ 1.913.808	€ 4.480.957	€ 380.204	-	€ 3.388.259	-€ 52.367.814
2076	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 271.320	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.292.000	€ 387.600	€ 1.895.856	€ 4.499.725	€ 361.437	-	€ 3.749.696	-€ 52.143.514
2077	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 293.790	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.399.000	€ 419.700	€ 1.879.988	€ 4.538.427	€ 322.735	-	€ 4.072.431	-€ 51.977.614
2078	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 272.160	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.296.000	€ 388.800	€ 1.861.369	€ 4.467.278	€ 393.884	-	€ 4.466.314	-€ 51.736.814
2079	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 259.140	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.234.000	€ 370.200	€ 1.828.816	€ 4.403.105	€ 458.056	-	€ 4.924.370	-€ 51.517.714
2080	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 302.820	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.442.000	€ 432.600	€ 1.782.566	€ 4.462.935	€ 398.227	-	€ 5.322.597	-€ 51.237.714
2081	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 286.650	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.365.000	€ 409.500	€ 1.740.964	€ 4.382.063	€ 479.098	-	€ 5.801.695	-€ 50.556.454
2082	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 304.920	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.452.000	€ 435.600	€ 1.703.590	€ 4.389.059	€ 472.102	-	€ 6.273.797	-€ 49.751.938
2083	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 315.420	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.502.000	€ 450.600	€ 1.693.950	€ 4.404.919	€ 456.242	-	€ 6.730.039	-€ 49.006.686
2084	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 428.190	€ 0	€ 1.018.996	€ 2.039.000	€ 611.700	€ 1.685.523	€ 4.670.362	€ 190.800	-	€ 6.920.839	-€ 48.346.106
2085	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 426.300	€ 0	€ 1.018.996	€ 2.030.000	€ 609.000	€ 1.699.364	€ 4.679.613	€ 181.548	-	€ 7.102.387	-€ 47.984.406
2086	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 370.440	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.764.000	€ 529.200	€ 1.718.351	€ 4.562.940	€ 298.222	-	€ 7.400.609	-€ 47.734.837
2087	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 307.020	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.462.000	€ 438.600	€ 1.729.352	€ 4.419.921	€ 441.240	-	€ 7.841.849	-€ 47.473.457
2088	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 357.420	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.702.000	€ 510.600	€ 1.714.859	€ 4.527.828	€ 333.333	-	€ 8.175.182	-€ 47.431.717
2089	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 378.525	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.802.500	€ 540.750	€ 1.693.411	€ 4.557.636	€ 303.526	-	€ 8.478.708	-€ 47.354.433
2090	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 376.215	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.791.500	€ 537.450	€ 1.651.751	€ 4.510.365	€ 350.796	-	€ 8.829.505	-€ 46.925.625
2091	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 355.320	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.692.000	€ 507.600	€ 1.608.129	€ 4.415.998	€ 445.163	-	€ 9.274.668	-€ 46.142.339
2092	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 295.890	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.409.000	€ 422.700	€ 1.549.240	€ 4.212.779	€ 648.383	-	€ 9.923.050	-€ 44.474.997
2093	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 269.850	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.285.000	€ 385.500	€ 1.535.896	€ 4.136.195	€ 724.966	-	€ 10.648.017	-€ 42.700.670
2094	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 252.000	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.200.000	€ 360.000	€ 1.525.009	€ 4.081.958	€ 779.204	-	€ 11.427.220	-€ 40.336.870
2095	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 322.350	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.535.000	€ 460.500	€ 1.511.373	€ 4.239.173	€ 621.989	-	€ 12.049.209	-€ 39.911.665
2096	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 287.280	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.368.000	€ 410.400	€ 1.506.021	€ 4.148.650	€ 712.512	-	€ 12.761.721	-€ 39.648.709
2097	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 273.210	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.301.000	€ 390.300	€ 1.502.117	€ 4.110.576	€ 750.585	-	€ 13.512.306	-€ 39.359.951
2098	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 264.390	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.259.000	€ 0	€ 1.492.060	€ 3.701.399	€ 1.159.762	-	€ 14.672.068	-€ 39.183.451
2099	2.001.579	16.680	€ 294	0,0%	€ 4.903.649	€ 67.825	0,0%	€ 4.971.474	€ 110.313	€ 4.861.161		€ 0	€ 772.976	€ 152.978	€ 339.360	€ 0	€ 1.018.996	€ 1.616.000	€ 0	€ 1.493.145	€ 3.777.455	€ 1.083.707	-	€ 15.755.775	-€ 39.134.392

Gemeente Raalte
Zwolsestraat 16, 8101 AC Raalte
Postbus 140, 8100 AC Raalte

T (0572) 347 799
E info@raalte.nl
W www.raalte.nl